

III RIIGIKOGU

6. istungjärk. Protokoll nr. 161 (14).

1928.

III Riigikogu koosolek 22. mail 1928
kell 17.

Sekretäri kohal abisekretär J. Piiskar.

Kokku on tulnud 89 Riigikogu liiget.

Koosolek algab kell 17.25 min.

Valitsuse loosis: Riigivanem **J. Tõnisson**, sõjaminister **N. Reek**, rahaminister **A. Teetsov**, siseminister **J. Hünerson**, töö-hoolekandeminister **K. Soonberg**, välisminister **H. Rebane**, kohtuminister **T. Kalbus**, haridusminister **A. Möttus**, teedeminister **A. Kerem**, kaubandus-tööstusminister **J. Holberg**, põllutöökandeminister **O. Köster**.

Päevakord:

1. Kuresaare kinnistusejaoskonnas 1917. a. ärähävitatud kinnistuseraamatute ja -registrite jaluleseadmise seadus — III lugemisel.

2. Eesti-Lõunaslaavia vahelise kaubanduse ja laevandusekonventsiooni ja selle lõpuprotokoll kinnitamise seadus — II lugemisel.

3. Eesti-Türgi vahelise kaubanduse ja laevandusekonventsiooni ja selle allakirjutamise protokoll kinnitamise seadus — II lugemisel.

4. Rahvusvahelise raudteedel kaubaveo ja rahvusvahelise raudteedel reisijate- ja pagasiveo konventsioonide kinnitamise seadus — II lugemisel.

5. Üheksanda rahvusvahelise töökonventsiooni poolt vastuvõetud meremeeste kodumaale tagasisaatmise kohta käiva konventsiooni eelnõu kinnitamise seadus — II lugemisel.

6. Petseri ja Narvataguste maade kinnisarvade kinnistamise seaduse muutmise seadus — II lugemisel.

7. Tallinna pedagoogiumi seadus — II lugemisel.

8. Maanteede seadus — II lugemisel.

9. Rannasadamate arendamise ja selleks krediidi määramise seadus — II lugemisel.

10. Ärimaksu kohta käivate seaduste muutmise seadus — II lugemisel.

11. Kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korraldamise seaduse muutmise seadus — II lugemisel.

12. Sisemiste veeteede korraldamise ja selleks krediidi määramise seadus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

Koosolekut juhatab abiesimees **M. Martna**, vahepeal esimees **K. Einbund**, lõpul abiesimees **R. Penno**.

1. Päevakorra Juhataja **M. Martna**:
täiendamine. Avan Riigikogu koosoleku.

Päevakorda võetakse nähtava enamusega rkl-te Lattik'u (krst) ja Fuks'i (as) ettepanekul 1. punktiks komisjonide täiendavad valimised.

2. Teadaandmine komisjonidesse antud seaduseelnõude kohta. Sekretär **J. Piiskar**:
Riigikogu juhatause poolt on antud:

1. Tolli põhitariifide muutmise ja täiendamise seadus — tollitariifide komisjoni.

2. Eesti-Bulgaaria vahelise ajutise kaubandusliku kokkuleppe kinnitamise seadus — rahaasjanduse komisjoni.

3. Eesti-N. S. V. Liidu vahelise kauba- ja tööstusmärkide vastastikuse kaitse kokkuleppe kinnitamise seadus — üldkomisjoni.

3. Komisjonide täiendavad valimised. Nähtava enamusega valitakse: maakomisjoni

rkl. Anniko asemele rkl. Raudkepp (krst); eelarvekomisjoni rkl. Fuks'i asemele rkl. Saar (as).

4. Kuresaare kinnistusejaoskonnas 1917. a. ärähävitatud kinnistuseraamatute ja -registrite jaluleseadmise seadus — III lugemisel. Üldkomisjoni aruandja **A. Jõeäär**.

Juhataja **M. Martna**: Kavatsen käesoleva seaduseelnõu juures paragrahvid hääletamisele panna ilma paragrahvide teksti ettekandmiseta. Selle korra vastu ei vaielda.

(Vaata tekst protokoll nr. 160 (13) veerg 348—352.) Seaduseelnõu võetakse nähtava enamusega muutmata vastu paragrahvide viisi ja lõpühääletamisel.

5. Eesti-Lõunaslaavia vahelise kaubanduse- ja Rahaasjanduse komisjoni aruandja **Chr. Kaarna**.

laevandusekonventsiooni ja selle lõpuprotokollki kinnitamise seadus — II lugemisel. (Tekst III Rk. 6. istungj. pr. lisades, vaata sisukord.)

6. Eesti-Türgi vahelise kaubanduse- ja laevandusekonventsiooni ja selle allakirjutamise protokollki kinnitamise seadus — II lugemisel. (Tekst III Rk. 6. istungj. pr. lisades, vaata sisukord.)

7. Rahvusvahelise raudteedel kaubaveo ja rahvusvahelise raudteedel reisijate- ja pagasiveo konventsioonide kinnitamise seadus — II lugemisel. (Tekst III Rk. 6. istungj. pr. lisades, vaata sisukord.)

8. Üheksanda rahvusvahelise töökonverentsi poolt vastuvõetud meremeeste kodumaale tagasisaatmise kohta käiva konventsiooni eelnõu kinnitamise seadus — II lugemisel. (Tekst III Rk. 6. istungj. pr. lisades, vaata sisukord.)

Seaduseelnõu võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **Chr. Kaarna**.

Seaduseelnõu võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **E. Sulg**.

Seaduseelnõu võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

Sotsiaalkomisjoni aruandja **P. Järve**.

Seaduseelnõu võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

9. Petseri ja Narvataguste maade kinnisvarade kinnisvaralise seaduse muutmise seadus — II lugemisel. (Tekst III Rk. 6. istungj. pr. lisades, vaata sisukord.)

Juhataja **M. Martna**: Hariduskomisjoni aruandja puudumise tõttu jääb vahele Tallinna pedagoogiumi seadus — II lugemisel.

10. Riigikogu järgmise koosoleku aja ja päevakorra määramine.

10 hom. (Päevakord prot. nr. 162/15.)

P. Baranin (vn): Пункт 22-й — Ende „Tallinna heategeva seltsi“ varanduste korraldamise seadus — я предлагаю снять с порядка дня следующего заседания. Мотивы следующие: этот закон не признан спешным ни правительством ни советом старейшин, а у нас стоит на очереди много других спешных законопроектов, подлежащих рассмотрению в текущую сессию.

Имущество, о котором идет речь в законопроекте, находится сейчас во владении Ревельского городского самоуправления. Интересы города ничуть не страдают, если закон останется в текущую сессию не рассмотренным.

Между тем, закон этот прошел чрез общую комиссию в очень спешном порядке и вылился в такую форму, которая для одной части населения является совершенно неприемлемой. У нас не было времени обсудить и взвесить все предложения в более спокойной обстановке.

Я полагаю, после летних каникул, когда страсти немного улягутся, мы сможем основательнее продумать те предложения, которые выдвигались в общей комиссии представителями национальных меньшинств, и тогда законопроект может получить то содержание, которое удовлетворит и русскую общественность.

По этим соображениям я предлагаю пункт 22-ой исключить из порядка дня следующего заседания.

Üldkomisjoni aruandja **O. Tief**.

Juhataja **M. Martna**: Kavatsen käesolevat seaduseelnõu arutamisele võtta paragrahvide teksti ettelugemiseta. Selle vastu ei vaielda.

Seaduseelnõu võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

Abisekretär **O. Liigand** (korra kohta): Juhatause nimel teen ettepaneku, järgmine Riigikogu koosolek pidada homme, kolmapäeval, kell

O. Gustavson (stp): Härra Baranin püüdis tõendada, et seaduseelnõu ei ole korralikult arutatud üldkomisjonis. Ma loen tarvilikuks Riigikogule teha teatavaks, et selle seaduse arutamiseks loodi alamkomisjon, kes käis ka kohtadel kõnealuseid sihtvarandusi vaatamas, mis kuulusid omalajal Tallinna heategevale seltsile. Alamkomisjon leppis kokku venelaste esindajate härrade Baranin'i ja Schilling'iga, et nad katsuksid vahepeal saavutada kompromissi Tallinna linnavalitsusega ja Vabariigi Valitsusega. Anti neile selleks esiteks ühenädalane tähtaeg ja pärast veel teine nädal. Selle kahe nädala läbirääkimiste tagajärg oli see, et ei Tallinna linnavalitsus ega ka Vabariigi Valitsus kompromissile ei läinud, vaid kindlasti jäid oma endise seisukoha juurde. Tagajärg oli see, et alamkomisjon kahe häälega, nimelt sotsialistide esindaja ja põllumeeste kogude esindaja hääletega härra Hasselblatt'i hääle vastu, seaduseelnõu vastu võttis sarnasel kujul, nagu selle oli esitanud töö-hoolekandeministeerium. Samuti sündis see ka üldkomisjonis. Seal katsusid, tõsi küll, härrad Hasselblatt ja Baranin seaduseelnõu vastuvõttu viivitada, nähtavasti selle eeldusega, et sellest seadusest käesoleval istungjärgul asja ei saaks. Mul oli juba seal juhus tähendada, et nende varanduste otsustamine on kiire iseloomuga küsimus. Need varandused on siimaani rippunud maa ja taeva vahel juba hulk aastaid. Tallinna linnavalitsusel on terve rida hädatarvilikke küsimusi, mida ei saa lahendada sellepärast, et varanduste saatus alles otsustamata. Seal on näiteks Pärnu maanteel lastekodu, mis vajab hädalist remonti. Aga seda ei saa teostada, kuni ei teata, kellele sihtvarandused lõplikult jäävad. Sellepärast on tarvilik, et see küsimus kiiresti lahendataks nii või teisiti.

Mis puutub Vene seltskonna pretensioonidesse, siis leidsid üldkomisjonis pea kõik rühmad, et Vene liidule neid varandusi anda ei saa juba sellepärast, et heategeva seltsi varandused ei tohi minna ühele poliitilisele organisatsioonile. Härra Hasselblatt tuli hiljem Venelasteseltsiga. Aga kahjuks taotleb see organisatsioon üsna kitsast eesmärki: pagulaste laste eest hoolekannet. Üldkomisjonis tähendati, et ei saa võrdlemisi avaral alusel tegutsenud Vene heategeva seltsi sihtvarandusi anda üle kitsa eesmärgiga seltsile. Üldiselt leiti, et kõige suurema tähtsusega moment nende sihtvaranduste juures peaks olema see, et säilitada nende sihtvaranduste sarnast kasutamist, nagu seda nägi ette Tallinna heategeva seltsi põhikiri. Ja üldkomisjonis pidid kõik tunnustama, et praegustel tingimustel kõige paremini neid eesmärke võiks teostada Tal-

linna linnavalitsus, kelle kätte seaduseelnõu neid varandusi tahab ka anda, et ta võiks neid kasutada samadeks otstarveteks. Selleks on seaduses § 2., mis kohustab neid sihtvarandusi kasutama just selleks otstarbeks ja paneb järelevalve selle eest töö-hoolekandeministeeriumi peale.

Mina kordan veel, nende sihtvaranduste oma huvidele oleks tõesti karuteene, kui rkl. Baranin'i ettepanek vastu võetaks ja selle hädavajaliku küsimuse otsustamine edasi lükataks sügiseni.

V. Hasselblatt (sks): Mis puutub selle seaduse arutamisesse, siis tahtsin tähendada, et üldkomisjonis ükski liige ei teinud ühtki sarnast ettepanekut, mis oleks sinna poole olnud sihitud, et linn saaks takistatud nende varanduste kasutamises.

Minu kompromiss-ettepanek oli, et erahoolekandeliste tööde jätkamise võimaldamiseks lõigataks ära üks maatükk, ilma hoone-teta, 2000 ruutsülla suuruses.

Kui nüüd tahetakse käesolev seadus kiirrongi kiirusega läbi vitsutada, siis peaks siiski arvesse võtma, et siin põhjaneva tähtsusega küsimus on see, kuivõrt meie tahame erahoolekannet kommuuna-omavalitsuse hoolekande kõrval alal hoida ning võimaldada, ja kuivõrt tahame ka erahoolekande varanduste alalhoidmist omalt poolt toetada.

Siis tahaksin ma tähelepanu sellele pöörata, et sihtvarandused valitseatakse kohtu järelevalve all. Sellepärast tuleks ka käesolevas seaduses ette näha, et need varandused ei anta Tallinna linnale, vaid et need antakse Tallinna linna valitsemise alla sihtvarandusena.

O. Gustavson (stp) (fakt. märk.): Härra Hasselblatt'i ettepaneku järgi tahetakse eraldada Suur-Pärnu maanteel asuv krunt—2000 ruutsülda. Mul oli juhus juba üldkomisjonis tähendada, et just see maatükk on arvatud maade hulka, mida ei taheta tükeldada ega ehitusekruntideks välja anda. Teiste sõnadega, kui see ettepanek vastu võetaksegi, siis ometi ei saavutata seda, mida ettepaneku tegija ootab.

V. Hasselblatt (sks) (fakt. märk.): Ma unustasin seletada, et härra Gustavson andis minu ettepaneku kohta ebaõige selgituse. Minu ettepanek käis nii — erahoolekandeliste sihtide ja tööde jätkamise võimaldamiseks eraldada 2000 ruutsülda maad, ning see anda Vene seltskonnale.

Mis puutub selle eraldatud maa müümissesse, siis ma arvan, et kui Tallinna linnale

antakse nii suur varandus omanduseks, mis väärt vähemalt 30 miljonit, siis Tallinna linn võiks ometi oma planeerimise otsuseid revideerida ja seltskonnale vastutulekut näidata.

Juhataja **M. Martna**: Asun rkl. Baranin'i ettepaneku hääletamisele, homsest päevakorrast välja jätta punkt 22. (Hääletatakse.) Poolt on 26 häält, vastu 32 häält, seega on ettepanek tagasi lükatud.

(Hääletatakse.) Nähtava enamusega on abisekretär Liigand'i ettepanek vastu võetud.

Riigikogu asub vahelejäänud päevakorrapunkti juurde.

11. Tallinna Hariduskomisjoni pedagoogiumi aruandja L. Raudkepp. seadus — II lugemisel. Seaduseelnõu võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

Tallinna pedagoogiumi seadus.

1. Tallinna õpetajate seminar moodustatakse ümber kutse-, alg- ja täienduskoolide õpetajate pedagoogiumiks, mis töötab üldiselt Riigikogu poolt 1923. a. 16. oktoobril vastu võetud õpetajate seminaride seaduse alusel eranditega, mis ette nähtud käesoleva seaduse §§ 2—7.

2. Pedagoogium valmistab ette õpetajaid täiendus-, alg- ja kutsekoolidele nendel erialadel, kus õpetajailt ülikooli haridus nõutav ei ole. Pedagoogium annab kasvandikkudele pedagoogilise ettevalmistuse ja täiendab nende kutsealalist haridust sel määral, kui võrt see on seotud eriaine metoodika õppimisega ja õppetöö praktikaga eriaineis.

3. Tallinna pedagoogiumi kursuse kestus on kaks aastat; ühes ettevalmistusklassiga aga kolm aastat.

4. Vastavalt § 2. tähendatud erialadele töötab pedagoogiumis ühtaegselt üks või mitu eriharju, selle järgi, missugustel aladel on õpetajaid vaja. Need eriharjud, mille järele tarvidus möödunud, suletakse ajutiselt.

5. Pedagoogiumi vastavatesse eriharudesse võetakse vastu eriaineliste gümnaasiumide, kesktehnikakooli (tehnikumi) ja kunsttööstuskooli lõpetajaid ning neid tööstuskoolide, majanduskoolide ja vähemalt kaheaastase kursusega põllumajanduslikkude koolide lõpetajaid, kellel omandatud üldine keskkooli (gümnaasiumi) haridus. Need keskpõllutöökooli, kolmeaastase kursusega tööstus-, majandus- ja teiste sellelaadiliste koolide lõpetajad, kellel puudub gümnaasiumi haridus, kuid kes vähe-

malt aasta töötanud oma kutsealal, võetakse vastu pedagoogiumi ettevalmistusklassi. Algkooli õpetajate ettevalmistamise harusse võetakse vastu ainult gümnaasiumi haridusega isikuid. Kõik vastuvõetavad peavad vastavatel katsetel ja tervislikul järelevaatusel ilmutama pedagoogiliseks tööks tarvilikke eeldusi.

Pedagoogiumi võivad astuda ka isikud, kellel kutseline eriharidus omandatud kõrge- mas õppeasutuses.

6. Pedagoogiumi õppetöö korraldatakse nõnda, et gümnaasiumi ettevalmistusega täienduskooli õpetaja kutsega lõpetajad omandavad ka oskuse ning õiguse õpetust anda oma erialale lähedas ühes või kahes algkooli õppeaines algkooli vanemates klassides.

Nendele pedagoogiumi lõpetajaile, kellel on täielik gümnaasiumi ja kutsekooli ettevalmistus, antakse õigus õpetada oma eriainet ka keskkoolides.

7. Pedagoogiumi õppeained, õppekavad, õppetöö pealtkuulamise ning praktikatundide korralduse, pedagoogiumi lõpetamise ja õpetaja kutsetunnistuse väljaandmise korra määrab haridusminister.

Pedagoogiumi lõpetamine ei anna ülikooli astumise õigust.

8. Tallinna õpetajate seminari pedagoogiumiks moodustamise tähtaja ja korra määrab Vabariigi Valitsus haridusministri ettepanekul.

12. Maanteede Omavalitsuse komisjoni aruandja J. Sikkar. seadus — II lugemisel.

§ 32 võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

§ 32. Maavalitsustel on õigus teetegemise naturaalkohustusest osalt või tervelt vabastada valdu kui ka üksikuid naturaalkohuslasi, nende soovil ja nendelt maksu võtta maavalitsuse teedekapitali heaks § 30. ettenähtud alustel. Vabastamise korral peetakse vastavad teetööksused korras maavalitsuse teedekapitali arvel maavalitsuse korraldusel, kas otsekohe või vallavalitsuse kaudu. Samuti peetakse korras teedekapitali arvel käesoleva seaduse § 25. kohaselt riigi metsade peale jaotatud teetööksused.

Naturaalkohustuste üleminekud rahaliste kohustuste peale on maksvad ka kõigi järgnevate krundikasutajate kohta.

Aruandja **J. Sikkar** (loeb):

§ 33. Naturaalkohustusest vabaneda soovivad, samuti rahalise kohustuse pealt naturaalkohustuse alusele uuesti tagasi minna soovivad peavad hiljemalt iga aasta 1. jaanuariks esinema sellekohase teadaandega kohalikule vallavalitsusele.

Vallavalitsused saadavad naturaalkohustaste nimekirja, kes seda kohustust rahalise tasu peale üle viia või naturaalkohustuse alla tagasi minna soovivad, kahe nädala jooksul kohalikule maavalitsusele.

Teedeminister A. Kerem: Ma teen ettepaneku, § 33. esimeses lõikes sõnade „iga aasta 1. jaanuariks“ asemele võtta sõnad „3 kuud enne uut teede ümberjaotamist,“ ja seda järgmistel põhjustel. Ei ole otstarbekohane, et üleminek rahalise kohustuse pealt naturaalkohustuse peale samuti naturaalkohustuse pealt rahalise kohustuse peale võiks iga aasta sündida, see tooks kaasa iga aasta teede ümberjaotamise ja annaks pulveriseeritud teedeosi, mis tuleksid rahaliselt korras pidada, ja teiseks teeks raskusi üksikutele kohustastele, kes seni rahalist kohustust kandsid, vastavat teosa ta ligiduses kätte anda. Nii et kui minu redaktsioon vastu võetakse, on sarnane üleminek enne teede ümberjaotamist ja ei tee raskusi naturaalkohustastele rahalise kohustuse peale üle minna, samuti rahalise kohustuse pealt naturaalkohustuse peale, nii nagu keegi enesele kohasemaks peab.

Aruandja J. Sikkar (lõpusõna): Härra teedeministri ettepanekuga ei saa nõus olla, nimelt võtta käesoleva paragrahvi esimeses lõikes sõnade „iga aasta 1. jaanuariks“ asemele sõnad „3 kuud enne uut teede ümberjaotamist.“. Ei ole selge, missugust teede ümberjaotamist siin on mõeldud. Meil on kaks teede ümberjaotamist: üks ümberjaotus on üksikute valdade vahel ja teine — üksikute naturaalkohustaste vahel. Teiseks viiks see liiga pikale. Kui keegi tahab naturaalkohustuse pealt rahalise kohustuse peale üle minna või vastupidi, siis saaks ta seda teha ainult 5 aasta pärast. Praegu ei ole veel selge, kuipalju see naturaalkohustus maksma tuleb, võib olla tuleb suured summad maksma. Et see üleminek painduvam oleks, sellepärast võeti sisse, et iga aasta on võimalik ühe kohustuse pealt teise peale üle minna. Peale selle ei ole põhjendatud, et teede jaotamised tuleksid ette võtta. Lugu on see, et maavalitsus võib teid korras hoida vallavalitsuste kaudu. Sellepärast võivad samad osad jääda üksikutesse valdadesse, ja see ei tee takistusi, kui need vähemates osades on. (Vahelhüüe teedeminister A. Kerem'i poolt.) Teedekapitalist määratakse kindlaks tasud, mis tulevad maksta, kui keegi tahab üle minna rahalise kohustuse alusele.

Selles mõttes ei saa pooldada seda ettepanekut.

Juhataja M. Martna: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on teedeministri ettepanek tagasi lükatud.

(Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 33 vastu võetud.

§§ 34—40 võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

§ 34. Maavalitsuse teedekapitali heaks võetavad maksud nõutakse sisse üldises vastuvaidlemata maksude sissenõudmise korras.

§ 35. Sillad, mis omavalitsuste ehitada ja korras hoida ja mis asuvad kahe omavalitsuse administratiiv-piiril, ehitatakse ja hoitakse korras ühe omavalitsuse poolt kokkuleppe alusel. Lahkarvamise korral otsustab küsimuse lõplikult teedeminister.

§ 36. Teede ja sildade projekteerimist ja ehitamist toimetatakse teedeministeeriumi poolt antud tehniliste juhtnööride järgi.

§ 37. Projektid ja eelarved uute ehituste ja põhjalikkude paranduste kohta, mis riigi kulul, toetusel või maavalitsuse teedekapitali arvel teostatakse, kinnitab teedeministeerium.

Kui silla ehitust teostatakse teedeministeeriumi poolt väljaantud tüübilise projekti järgi, siis ei vaja projekt erilist kinnitamist. Erakordsetel juhtumistel, kui ehitus või parandus möödapääsemata tarvilik katkestatud liikumise jaluleseadmiseks või liikumise katkestamise ärahoidmiseks, on maavalitsus kohustatud töödega, niipalju kui see liikumise jaluleseadmiseks tarvilik, viibimata algama, ära ootamata projekti kinnitamist, teedeministeeriumile sellejuures tööde algusest teatades.

§ 38. Kui ehitusetööde vältusel ilmub vajadus teedeministeeriumi poolt kinnitatud projektides, samuti ka eelarvetes muudatusi teha, mis tingitud kohalikkudest ehk muudest oludest, siis võib ehitust teostaja omavalitsus, algprojektist kinni pidades, osaliselt muudatusi teha kinnitatud eelarve piirides, millest teedeministeeriumile teatab.

§ 39. Riigi kulul, toetusel, või teedekapitali arvel ettevõetavate teede ja sildade ehituse- ja parandusetööde tarviduse ja rohkuse teevad kindlaks vastavad maa ja linna omavalitsused ning seavad kokku tarvilikud tegevusekavad, mis esitatakse teedeministeeriumile kinnitamiseks.

§ 40. Maavalitsuse või linnavalitsuse poolt riigi kulul, toetusel või teedekapitali arvel teostatud tööde lõplikuks vastuvõtmiseks määratakse vastava maa- ja linnavalitsuse poolt komisjonis teedeministeeriumi esitaja osavõttel. Kutsed komisjoni liikmetele saadetakse välja vähemalt 5 päeva enne komisjoni kokkuastu-

mist. Teedeministeeriumi esitaja mitteilumine ei takista komisjoni töid.

Aruandja **J. Sikkar** (loeb):

§ 41. Ehitusi ja sisseseadeid avalikkudel klassiteedel, samuti neist vee ärajuhtimiseks kraavide läbikaevamist võib ette võtta ainult asutuse nõusolekul, kes teede korrashoidmist teostab.

Nende ehituste ja sisseseadete tagajärjel tekkivad lisakulud teede ja sildade ehitamisel ja korrashoidmisel kannab ehituste ja sisseseadete omanik. See määrus on maksev ka juba olemasolevate sisseseadete ja ehituste kohta.

J. Soots (põl): See paragrahv on natuke imelikult välja kujunenud. Näiteks, kui tee kuskil kõrgeks on aetud, ja teedeinsener ei ole seal truupi projekteerinud, et kui siis maaomanik soovib teest läbi vett ära juhtida ja selle tarvis truubi teest läbi teeb, siis panakse tema peale kohustus, ka see truup korras pidada. See on väga imelik seisukord. See korrashoidmine peaks õieti teedekapitali kanda olema. Loomulik oleks, kes tee teeb, see teeb ka truubi või vähemalt hoiab selle korras.

Veel imelikum on aga paragrahvi lõpp, kus on öeldud, et määrus on maksev ka olemasolevate sisseseadete ja ehituste kohta. See on tegelikult läbiviimatu. Näiteks, kui endise mõisaomaniku krundis on vesi juhitud teest läbi, siis tuleb üles otsida, kes truubi teinud, ja selgitada, kes tema kohustuste järeletulija on ja kes hakkab seda korras pidama. Minu arvates on see pöörane põhimõte, tagantjärele korrashoidmise kohustus truubi tegijatele panna. Isegi käesoleva aja kohta on see põhimõte ebakohane, aga tagantjärele hakata otsima truubi tegijaid, et korrashoidmise kohustus peale panna, on minu arvates võimatu asi. Sellepärast teen ettepaneku, kustutada lõppplause, mis algab sõnadega „see määrus“ j.n.e. Sellega saaks see ebakohasus vähemalt vähendatud ja jääks maksma ainult uute ehitatavate ehituste kohta.

Aruandja **J. Sikkar** (lõpusõna): Komisjoni nimel ei saa ma härra Soots'i ettepanekuga ühineda, sest komisjon ei ole seda ettepanekut arutanud. Siin on mõeldud veskite sillad ja tammid, mitte aga truubid. (J. Soots, põl: Kui enne mõisahärra sillad tegi, kes siis nüüd teeb?) Praegu hoiab tammid korras põllutööministeerium, mitte teedeministeerium. Siin on tegemist suurte sildadega. (J. Soots, põl: Ei ole seaduses vahet tehtud.)

Juhataja **M. Martna**: (Hääletatakse.) Poolt on 17 häält, vastu 23 häält, seega on rkl. Soots'i ettepanek tagasi lükatud.

(Hääletatakse.) Poolt on 24 häält, vastu 16 häält, seega on § 41 vastu võetud.

§ 42 võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

§ 42. Sillad ei tohi sõidutee laiupest ja truubid tee pealispinnast kitsamad olla. Erandid sellest võib teha teedeministeerium.

Aruandja **J. Sikkar** (loeb):

§ 43. Naturaalkohustuse alusel korrashoitavate klassiteede jooksvat parandamist teostatakse üks kord aastas maavalitsuse määramisel võimalikult pärast kevadist külviaega.

Pärast üldist kevadist teetegemist võib veel üksikutes teesades erakorralisi teetäitmisi ette võtta vallavalitsuste määramisel.

A. Kärner (stp): Teen ettepaneku, § 43. esimeses lõikes teises reas pärast sõna „teostatakse“ juurde võtta „vähemalt“. See on sellepärast tarvilik, et naturaalkohustuste alustel korrashoitavaid teid võib § 43. teksti järgi ainult üks kord aastas teha. Kuid võib olla, et kruusateid on aastas tarvis rohkem kui üks kord teha, ja sellepärast peaks olema öeldud, et „vähemalt“ üks kord aastas.

Teine ettepanek oleks § 43. teise lõike kohta. Siin on öeldud, et pärast üldist kevadist teetegemist võib veel üksikutel teesadel erakorralisi teetäitmisi ette võtta. Panen ette, võtta juurde pärast sõna „täitmisi“ sõnad „ja parandamisi“. Võib olla, on vesi ära uhtunud mõne teesosa või on mõni väike trumm lõhutud, siis tuleb ju nende parandamine ette võtta, aga mitte ainult teed täita. Selles mõttes on minu ettepanek tarvilik ning paragrahv oleks seeläbi selgem ja asjalikum.

J. Soots (põl): Mina vaidlen härra Kärneri ettepanekute vastu,... (A. Kärner, stp: Miks?) kui tema ütleb, et vähemalt üks kord aastas, sellepärast, et siin on selgesti öeldud: „Pärast üldist kevadist teetegemist võib veel üksikutes teesades erakorralisi teetäitmisi ette võtta.“ Tähendab, et teed teha ei saa rohkem kui üks kord aastas, kuid üksikuid parandusi võib ette võtta. Kuna aga härra Kärneri ettepaneku järgi võiks teed üldiselt rohkem kui üks kord aastas teha. Seda ei saa õigeaks pidada ja sellepärast on parandus vastuvõtmatu.

Mis puutub teetäitmisesse, mida teises lõikes käsitatakse, siis ei tähenda see üksi tammide tegemist, vaid ka rööbaste parandamist ilma kruusa panemata. Kui on teesse suured rööpad aetud, siis võib seda parandada rööbaste tasandamisega või täitmisega, ilma kruusa panemata. Kui meie rkl. Kärneri ettepaneku vastu võtaksime, siis teeks see tee naturaalkohustuse täitmise liiga raskeks. Siis hääletame juba parem selle poolt, et riik varem teed oma kätte võtaks.

Aruandja **J. Sikkar** (lõpusõna): Härra Kärneri ettepanek oli omavalitsuse komisjonis arutamisel ja vaidluse all selles osas teede tegemise kohta, nimelt kas üks või rohkem kordi aastas teed teha. Komisjonis toodi ette, et neis maakondades, kus teed tehtud ainult üks kord, tagajärjed paremad on ja maanteed rohkem korras kui neis kohtades, kus mitu korda on teed tehtud, ja sellepärast arvati et on liigne aja kulutamine, kui mitu korda aastas teha. Pealegi langeb sügisene teetegemine porise aja peale, kus lõpuks rohkem teed lõhutakse kui seda parandatakse. Arvati, et on otstarbekohasem üks kord teed teha ja selle eest hästi.

Juhataja **M. Martna**: (Hääletatakse.) Poolt on 22 häält, vastu 27 häält, seega on rkl. Kärneri esimene ettepanek tagasi lükatud.

(Hääletatakse.) Poolt on 23 häält, vastu 25 häält, seega on rkl. Kärneri teine ettepanek tagasi lükatud.

(Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 43 vastu võetud.

§ 44 võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

§ 44. Kardetavatel kohtadel peab tee kaitseabinõudega varustatud olema.

Aruandja **J. Sikkar** (loeb):

§ 45. Teetähiste ülesseadmine ja tee sõidu- kõlblikuks hoidmine naturaalkohustuse alusel korraspeetavatel teedel talvel sünnib maavalitsuse juhtnõotide järgi valla- või aleviomavalitsuse korraldusel ja kulul, nende teede osade piirides, kas küüdi korras või kokkuleppe alusel palgatud jõududega.

Teedekapitali arvel korraspeetavate teede sõiduvõimalis hoidmine ja teetähiste ülesseadmine sünnib teedekapitali kulul maavalitsuse korraldusel, kusjuures maavalitsus võib seda korraldada vastava valla- või alevivalitsuse kaudu.

J. Soots (põl): See paragrahv käsitab tähiste ülesseadmist ja paneb selle kohustuse valla piirides valla- ja alevi piirides alevivalitsuse peale, aga millegi pärast on linnaomavalitsused hoopis välja jäetud. See oleks arusaadav, kui meie linnad oleksid kitsastes piirides ja neil ainult niipalju maad oleks, kuipalju seda on ehituste all. Kuid meie teame, et meie linnadele on palju maad juurde antud, ja selle maa juurdeandmisega on lugu isegi niikaugemale läinud, et ühe linna piirid käivad teise linna piiridega kokku. Neist suurtest maalahmakatest käivad ka teed läbi, ja seal on ka tarvis tähistes üles seada, mis tarvis teha linnaomavalitsuse kohuseks. (O. Gustavson, stp: Kas Karula linna piirid lähevad kokku Viljandi linna piiridega?) Ma tunnen Viljandi linna. Karula normaaltalu tunnen ma ka, aga mitte Karula linna, ja sellepärast ei tea ma midagi selle linna kohta öelda. Minule näib, et linnad peavad oma administratiiv-piirides teedel tähistes üles seadma. Sellepärast teen ettepaneku, käesoleva paragrahvi kolmandas reas „maavalitsuse juhtnõotide järgi“ järele võtta „linna-, valla- või aleviomavalitsuse.“. Nii oleksid kolm omavalitsust üheõiguslikud ja ühekohustuslikud. Ühtlasi, kuna siin on öeldud, et see sünnib omavalitsuse juhtnõotide järgi, see aga linnade kohta ei või maksev olla, ja et linnades ei või nende juhtnõotide järgi tähistes panemine sündida, sellepärast tuleb mul siin parandust täiendada. (O. Gustavson, stp: Kuidas see parandus on?) Silmapilk teen.

Vaheaeg kl. 18.45 min. — kl. 19.05 min.

Koosolekut juhatab esimees **K. Einbund**.

Sekretäri kohal abisekretär **J. Piiskar**.

J. Soots (põl): Järele vaadates jõudsin arusaamisele, et kõige kergem on seda paragrahvi parandada, kui selle esimese lõike lõppu täiendada järgmiselt: „ja linna administratiiv-piirides linnaomavalitsuse kulul ja korraldusel“. Sellega ei pruugiks eelmist lauset, mis seal olemas, lõhkuda, vaid selle lõppu täiendada.

Juhataja **K. Einbund**: Rkl. Soots'ilt on ettepanek, § 45. esimese lõike lõpp täiendada lausega: „ja linna administratiiv-piirides linnaomavalitsuse kulul ja korraldusel“. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

(Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 45 ühes täiendusega vastu võetud.

§§ 46—58 võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

§ 46. Tehnilisi juhtnööre teede ehitamiseks, parandamiseks ja korrashoidmiseks annab vastava määrusega teedeminister.

3. Teede ümbrus ja teede tarvitamine.

§ 47. Uued ehitused klassiteedel peavad klassiteede piirkonnast eemal seisma vähemalt 8 meetrit.

§ 48. Puud ja põõsad tee ääres võivad kasvada I klassi tee piirkonnas vähemalt 6 meetri, II klassi piirkonnas vähemalt 4 meetri ja III klassi piirkonnas vähemalt 2 meetri kaugusel tee maa-ala piirist.

Maaomanikud on kohustatud maha raiuma lähemal kasvavad puud ja põõsad.

Käesolevas paragrahvis ettenähtud kauguse nõue ei ole maksev puisteede, sõõrde, ilupuude ja aedade ning teede korraspidajate asutuste poolt kindlaksmääratud teede ääres olevate kaitsemetsade (liiva- ja lumetuiskude vastu j.n.e.) ja parkide kohta. Pargid ja puisteed tulevad harvendada, et nad tee kuivamist ei takista.

§ 49. Paragrahvides 47. ja 48. kindlaksmääratud kaugusi võib maavalitsus erilistel juhtumistel muuta.

§ 50. Juhtumistel, kui tee ääres ettevõetavatel ehituste ja kaevamiste tagajärjel on karta tee maa-ala sissevajumist, uhtumist või liikumisele hädaohtu, on maavalitsused kohustatud tööd seisma panema ja kaevajate või ehitajate arvel kindlustusi tegema, kui kaevajad maavalitsuse poolt antud tähtajal seda ise ei tee. Kulud nõutakse sisse vastuvaidlemata korras.

§ 51. Avalikkude teede tarvitamist ei tohi maaomanik või maapidaja, kelle piiridest tee läbi läheb, takistada, lõpetada, vaatamata selle peale, kas nad kinnistusraamatutes ja nende juurde kuuluvates dokumentides või kaartides märgitud või mitte.

§ 52. Avalikkude teede tarvitamine on igauhele vaba ja maksuta, kui seaduses ja vastavate seaduste alusel antud määrustes selleks kitsendusi ette ei ole nähtud.

§ 53. Avalikke teid ei ole lubatud materjalide ladukohaks tarvitada, välja arvatud materjalid tee ehitamiseks ja parandamiseks; viimased tulevad nii paigutada, et nad liikumist ei takistaks.

Telefoni-, telegrahi-, kilomeetri- ja teenäitajate postide püstitamisel tulevad viimased asetada väljaspoole tee kraavi.

§ 54. Teede, sildade ja parvede ajutine sulgumine tarvilikkude paranduste tegemiseks sünnib selle omavalitsuse korraldusel, kelle korraspidamisele tee kuulub, kusjuures liikumist kõrvalteede kaudu tuleb võimaldada.

Liikumise ajutise sulgumise õigus on ka politseil, kui tee, sild või parv läbikäimisele hädaohlikuks on muutunud, samuti ka taudide korral. Esimesel juhtumisel on politsei kohustatud viibimata pöörama asutuse poole, kellest tee, silla või parve kordaseadmine oleneb.

§ 55. Tee ja selle päralduste rikkumine on keelatud.

§ 56. Teedeministril on õigus teede tarvitamise ning liikumisevahendite kohta tarvilikke määrusi välja anda.

4. Teede kulude katmise allikad.

§ 57. Teedeministeeriumi ja iga maavalitsuse juurde asutatakse teedekapital, mille summasid võib tarvitada esimesest teedeministri ja teistest vastava maavolikogu poolt määratud piirides ainult käesolevas seaduses tähendatud otstarveteks.

§ 58. Teedeministeeriumi teedekapitali kuuluvad § 21. korras riigi poolt antud ja teedeministri poolt määratud summad.

Maavalitsuse teedekapital luuakse:

- 1) riiklikust toetusest;
- 2) maavalitsuse eelarve summadest;
- 3) sellekohastest maksudest või olevate maksude osadest, mis määratud maavalitsuse teedekapitali heaks;
- 4) maksudest ujuvate sildade ja parvede tarvitamise eest;
- 5) § 13. ettenähtud maade müügist saadud summadest ja
- 6) juhuslikkudest sissetulekutest.

J. Zimmerman (väljasp. rhm.): Umbes 10 aasta pärast annab Vabariigi Valitsus selle seaduse alusel välja kuni 1 miljard senti. Ei ole aga kindlustatud, et see summa täielikult tarvitatakse teede parandamiseks, sest käesolev seadus ei anna valitsusele mingisugust võimu maakonnaavalitsusi ehk maavalitsusi sundida seda raha tarvitama tee parandamise peale. Ka praegu määratakse raha teede peale, seda määratakse palju väiksemal arvul ja määratakse teatavate teetükkide kohta. Kuid ka siin ei tarvitata seda raha igakord teedetegemiseks. (A. Tupits, põl: Kuhu see siis läheb?) Selle rahaga on ka muid asju ostetud, näiteks rehepeksu garnituur j.n.e. Praegune kord võimaldab seda, et maakonnad oma eelarved seavad kokku puudujäägiga, ja et siis need puudujäägid kaetakse pärast riigi summadega. (Vahelhüüe paremalt poolt.) Kahjuks on see niiviisi. Praegusel korral oleks see võimalik, et maakonnaõukogud seavad oma eelarved puudujäägiga kokku, ja sellest osast, mis puudu jääb, jäetakse teed tegemata, ja teedeministeeriumil ei ole või-

malik maavalitsusi sundida terve teedekapitali summa eest teid tegema. (K. Päts, põl: Aga kohtusse võib minna.) Ei saa kohtuga seal ka midagi teha. Mul on praegu rida dokumente käsitada, need on siseministeeriumi revideerimise aktid. Seal on igalpool stereotüüpne lause sees, mis käib järgmiselt: „Sellest järgneb, et maavalitsus on kulutanud ja tarvitanud riigi summasid teisteks otstarveteks 4 miljonit senti.“ Järgmine protokoll 9. detsembrist 1927, kus samasugune lause: „Sellest järgneb, et maavalitsus on kulutanud ja tarvitanud ära riigi summasid teisteks otstarveteks 7 miljonit senti.“ Kui siseministeeriumil oleks võimalus maavalitsusi kohtusse kaevata, siis ta teeks seda, aga seda võimalust tal ei ole. Ta saadab sellest teate maakonnavalitsustele, ärakirjad riigikontrollile, haridusministeeriumile, teedeministeeriumile, tööhoolekandeministeeriumile j.n.e., (K. Päts, põl: Puudub veel — rahvasteliidule!) Ühesõnaga — „vsem, vsem“. Tal ei ole tõesti mingisuguseid võimalusi selleks, et sundida maavalitsusi neid summasid antud otstarveteks tarvitama. (K. Päts, põl: Aga kui maanõukogu on talle määranud?) Kui maavalitsus on talitanud selle eelarve järgi, mis maanõukogu vastu võtnud ja pärast õigeks tunnustanud, siis ei saa kedagi vastutusele võtta riigi summade tarvitamise pärast.

Selleks, et tulevikus ära hoida seda, et neid summasid teisteks otstarveteks ei tarvita, teen niisuguse paranduse, mis paneb vastutuse maakonnaametnikkude peale, et neid summasid teisteks otstarveteks ei kasutataks. See aga, kas nad heaperemehelikult on talitanud, kas nad ise selle töö teinud või selle teha lasknud, see küsimus jääb täiesti lahtiseks. Minu paragrahv oleks järgmine:

„§ 58¹. Eelmises (§ 58) paragrahvis nimetatud teedekapitali ja paragrahvis 17. näidatud krediitidest teedeministeeriumi poolt omavalitsustele antavate summade üle peavad viimased eriarved. Need summad kulutatakse ainult otstarveteks, milleks nad määratud. Juhtumisel, kui tähendatud summad on kulutatud mõneks muuks otstarbeks, kannavad maavalitsuse liikmed, kelle korraldusel kulutamine on aset leidnud, vastutust Nuhtluseaduse §§ 338, 341—343 põhjal ja on kohustatud ebaõigelt kulutatud summad ära tasuma teedeministeeriumi teedekapitalile.“

Süüdlaste isikute maksujõuetusel tasutakse need summad teedeministeeriumi teedekapitalile maavalitsuse summadest.“

J. Soots (põl): Lugupeetud rahvasaadikud! Võib olla, et see on päris õige, et kontrolli teostamist maavalitsuste järele teisel

viisil tuleks korraldada kui seni. Võib olla, et ka see õige on, et seal mõned väärnähtused ette tulnud. Aga minu arvates ei saa seda küsimust nõndaviisi lahendada, nagu seda riigikontrolör soovib. Siin on § 57., mis ütleb: „teedeministeeriumi ja iga maavalitsuse juurde asutatakse teedekapital, mille summasid võib tarvitada esimesest teedeministri ja teistest vastava maavolikogu poolt määratud piirides ainult käesolevas seaduses tähendatud otstarveteks.“ Tähendab, siin on küll juba kindlasti öeldud, et summasid mujale ei saa kasutada. Edasi arvan mina, et kui riigikontrolör leiab, et temal võimu vähe on, siis tulgu ta oma riigikontrolli seaduse parandamisega. Meie ootame seda seadust juba ammu ja ei tea, kus see on. Ei tule ja ei tule, ega ei näe seda. Minu arvates peaksid kõik need küsimused lahendust leidma riigikontrolli seaduses. Aga see kord, et iga summa kontroleerimiseks on erikord, mis kuskil eriseaduses ette nähtud, see kord ei ole õige. Nii viisi edasi ei saa.

Ja edasi paneb riigikontrolör kõik vastutuse rööpaseadja peale. Süüdi on maavolikogu, kui ta midagi seadusevastaselt otsustab, kuid vastutab täitja ametnik, see on ainult rööpaseadja. Kuidas on tema oma võimupiiridest üle läinud, kui ta maavolikogu otsust täidab? Niisugune kord võib ainult Hiinamaal olla, meil mitte.

J. Vain (stp): Rkl. härra Soots'i väiteid ses suhtes, et trahvimise paragrahve ei saa paigutada igasse seadusse iga üksiku asja jaoks, peab täiel määral heaks kiitma. Kuid ma märgiksin ka, et ei saa maavolikogu liikmeid asetada kõrvu rööpaseadjatega. Maavolikogu ainult kinnitab eelarve, ta ei valva selle teostamise järele ja ei vastuta ka selle täitmise eest. Ei saa ka oletada, et maavolikogu saaks eelarves ettenähtud teedesummast näiteks üht miljonit panna teisele alale. (Vahelhüüe keskelt.) Olen ka maavolikogu liige ja tean, kuidas seal on. Teedekapitali summad ei kuulu loomulikult maavolikogu kätte ei suurendamiseks ega vähendamiseks, sest siin on tegemist kokkuleppega valitsusega, ja maavolikogu ei saa siis, kui lubatud 5 miljonit, üles võtta 5 ja pool miljonit, tähendab, ei saa lisandusi teha. Sel juhul, kui esitatud parandus tahetakse ilmingimata vastu võtta, tuleksid välja jätta maavalitsuse ametnikud, sest need töötavad täielikult maavalitsuse liikmete käsualustena, kuidas saaksid nad siis kanda vastutust. Seega jääks vastutuse kandjaks maavalitsuse liige. Ma olen ka varem teiste seaduste juures väelunud selle vastu, et igas seaduses määra-

takse karistuse määrused. Meil on valmimas uus kriminaalkodeks, kuni selle vastuvõtmiseni peab vana seadus täitma neid ülesandeid, mis selle peale pandud, kuna uus kodeks peab olema nii täielik, et see peab andma selgitust kõigis küsimustes. Defineeritagu kuritegu, kas riiklikkude summade tarvitamine teiseks otstarbeks, kui eelarves ette nähtud, on omavoli tarvitamine või veel midagi muud. Kuid karistused järgneksid vastavalt definitsioonile juba teise seaduse põhjal.

K. Tonkman (põl): Austatud Riigikogu liikmed! Käesolev seadus näeb ette suuri summasid, mis lähevad maavalitsuste kasutamiseks. On ka üldiselt teada see kord, kuidas maavalitsused teedekapitali praegu kasutavad, kus üksikud maavalitsused teede peale määratud summadest 40% on välja andnud muudeks otstarveteks. Niisugune kord ei ole lubatav. Ja kui tahame, et tulevikus ei tuleks niisuguseid väärsamme ette, ja kui tahame, et tulevikus meie teed tunduvalt paranema peavad, siis peaks niisugune moodus leitama, et maavalitsused ei võiks teede peale määratud raha, mis nad riigikassast saavad, mujale kasutada, kui ainult maanteede peale.

Sellepärast arvan ma, et riigikontrolöri on õigus, et selleks peab mingisugune kontroll olema, ja et need summad, mis riigi käest saadakse, saaksid õieti kasutatud nendeks otstarveteks, milleks need antud. See peaks ka Riigikogule selge olema.

Kuid ma ei julge siin mingisugust parandusettepanekut teha ja ei või ka öelda, kas riigikontrolöri ettepanek niisugusel kujul õige on. Ma olen ka paar korda selle seaduse läbi lugenud ja olen leidnud, et kontroll puudub. See viga peab kõrvaldatama.

Edasi arvan, et selles osas ei saa mina riigikontrolöri ühel arvamisel olla, et maakonnavalitsuse üksikud ametnikud vastutusele võetakse, kuna siin peaks vastutav olema maavolikogu või maavalitsus, mitte aga üksik ametnik. Sellepärast oleks väga tarvilik, et seaduse juurde see parandus-ettepanek niisugusel kujul vastu võetaks, et need summad tingimata kontroleeritakse, milleks nad riigikassast välja antud. Kui kontroleerimise välja jätame, siis ei saa kuidagiviisi teeparandusega edasi, kus omavalitsused vastutavad ei ole. Kui maanteede peale antud krediitid mujale antakse, kas peab teedeministeerium vastavad järeldused tegema, et maavalitsustele enam krediite ei anta. Kui teedeministeerium niisuguse korra maksuma paneb, on see lubamatu maakonna seisukohalt, sest kes vastutab, et maavalitsus summad

selleks otstarbeks välja annab, kui need määratud. (K. Päts, põl: ...tagandavad selle maavalitsuse.) Ei ole seaduslikku alust. Selle all aga kannatavad elanikud. Ma tean praegu, et üks maavalitsus ei kauple oma teid välja, kuigi teedeministeeriumi poolt on krediite lubatud. Kes kannatab selle all? Selle all kannatavad maakonna elanikud. Niisugune kord on lubamatu. Meie ei saa maavalitsusi niivõrt õigustada, et nad riigi summadega võivad vabalt talitada, nagu nad tahavad. Siin peab mingisugune järelevalve ja kontroll olema, et Riigikogu poolt antud summad peavad tingimata selleks otstarbeks minema, milleks need lubatud. Ja kui nad seda ei täida, siis peab seaduse mittetäitjaid karistama, aga ei pea kodanikud selle all kannatama, et eelmised krediitid ei ole õieti ära tarvitatud.

J. Voiman (stp): Minu arvates ei ole asi sugugi nii hull, nagu siit ette kantakse. § 59. on öeldud, et maavalitsused võivad tarvitada summasid ainult selleks otstarbeks, milleks need määratud. Muuks otstarbeks neid summasid tarvitada ei tohi, ja härra Tonkman võiks oma rühmakaaslaselt härra siseministrilt küsida, missuguseid abinõusid on tarvitatud maavalitsuste suhtes, kui nemad ei käi seaduse järgi. Mõnel juhul on juba vastavad korraldused siseministeeriumi poolt mõnele maavalitsusele tehtud, kes teede summadest on nii oma koduses arvepidamises laenu julenud teha. Tagajärg oli see, et ei juleta enam ühtki penni kuskile mujale panna, vaid mis on määratud teede peale, sinna need kulutatakse. (K. Päts, põl: Palvekirjade saatmine teistele ministeeriumidele.)

Kui ministeerium tuleb koha peale kontroleerima ja seal puudusi leiab, siis on tagajärg see, et maavalitsused antakse kohtu kätte ja neid karistatakse. Igatahes ei ole seda kartust, et maavalitsused saavad nii talitada, nagu nad tahavad.

Teine asi on see, et kui riigikontrolöri vastavad abinõud kontroleerimiseks puuduvad, siis selleks puudub riigikontrolöri seadus. Riigikontrolöri tulgu seadusega välja, aga kuidagiviisi maanteede seadusse sarnast muudatust võtta ei ole seaduse konstruktsiooni mõttes hea, vaid kui tahetakse riigikontrolöri anda paremaid õigusi järelevalveks, siis tehtagu seda eriseadusega, aga mitte maanteede seadusega.

J. Zimmerman (väljasp. rhm.): Rkl. Soots'ile ja rkl. Voiman'ile tahaksin tähendada, et riigikontrolöri seadus on praegu Riigikogu vastavas komisjonis... (A. Anderkopp, tõer:

Seadust küll ei ole, need on ainult põhilaudsed. Niipalju Teie peaksite ikkagi teadma. — M. Juhkam, tõer: Kus komisjonis? — J. Soots, põl: Missugune see vastav komisjon on? See seaduseelnõu... (O. Gustavson, stp: Ainult põhimõte, härra kontrolör!)... töötati välja minu eelkäija poolt, ja komisjon esitas selle isegi Vabariigi Valitsusele arvamise avaldamiseks. Nüüd on seaduseelnõu nähtavasti tagasi saadetud, mis komisjon sellega teinud, seda ma ei tea, see on ka kõrvaline asi. (M. Juhkam, tõer: Vaat nii Teie asjad ja paragrahvid on kõik.) Ja see teine asi ei puutu ka otsekohe riigikontrolli, vaid puutub hoopis Vabariigi Valitsust, nimelt et teedeministeeriumil oleks võimalik revideerida, ja selleks on tarvis eriraamatud.

Õeldakse, mispärast teiste allikate kohta ei tehta määrusi ja ettepanekuid. Meil ei ole praegu teisi allikaid arutamisel. Tuleks teha eriseadus, et maakonnavalitsused on vastutavad nende summade eest, mis riik neile annab, et nad oleksid sunnitud eriarveid pidama, milleks nad neid summasid tarvitavad. Praegu seda ei ole. Põhiseaduses on öeldud, et valitsus teostab oma võimu koha peal omavalitsuste kaudu. Kuidas võimu teostada ametnikkudega, kes ei ole vastutavad valitsuse ees, vaid ainult maakonnanõukogu ees? Ma lugesin siseministri poolt saadetud protokoll, ta ei leia muud võimalust, kui kõigile seda teatavaks teha. Praeguse korra juures ei saa maakonnavalitsused vastutavad olla. Küsitakse: keda vastutusele võtta, mispärast maakonnanõukogu ei võeta vastutusele j.n.e.? Raha väljaandmise eest võib ainult selle vastutusele võtta, kes raha välja annab. Olen valmis oma ettepanekust kustutama selle osa, mis puudutab maakonnavalitsuse ametnikke. Sarnase paranduse võiksin teha kolmandal lugemisel. (O. Gustavson, stp: Kolmandal lugemisel ei saa enam parandusi teha. Mis Teie teete, seda tehke usinasti.) Võiks ju lihtsalt nimetada seda, missugust liiki karistuse alla see käib. Aga igatahes peab see sanktsioon jääma, muidu ei saa korda luua. Maavalitsuse liikmed ei ole praegu vastutavad selle eest, kui nad raha välja annavad.

O. Gustavson (stp): Lugu ei ole nii kurb, nagu härra riigikontrolör oletab. Siseministeerium ei ole päris ilma sõjariistata. Kõigepealt teostab siseministeerium järelevalvet sellega, kui ta kinnitab või ei kinnita omavalitsuste eelarveid. Ma tahaksin näha seda siseministrit, kes kinnitaks maavalitsuse eelarve, milles teedekapitali tulud

on ette nähtud kuludena mitte teede, vaid mõne teise osakonna eelarves.

Edasi maksab meil järelevalve seadus. Samuti on maksimas kindel kord eelarve täitmiseks. Peatüki piirides tohib teha ülekandeid ühest paragrahvist teise ainult maavalitsuse otsuste põhjal, ülekanded ühest paragrahvist teise aga ainult volikogu loal. Kui seda nõuet ei täideta, siis langevad süüdlased karistuse alla. Järelevalve seadus paneb siseministrile kohuse, valvata seaduste täitmise järele ning algatada seaduserikkujate vastutuselevõttu. Kahju seisab ainult selles, et on liiga vähe seda õigust tarvitatud. Mul oli juhus varem kord näidata, kuidas Lääne maavalitsuse suhtes seda tugevat kätt ei tarvitatud sel puhul, kus olid tehtud mitmeliljonilised kulud, mis ei olnud eelarves ette nähtud. Seda ei saa panna seaduse puudulikkuse arvele, vaid seaduse käsitamise puudulikkuse arvele, et niisuguseid väärnähtusi ette tulnud. Aga sellepolest oleme vist ühtmeelt, et tuleks kõigi asutuste ja kõigi eelarve-summade suhtes tarvitada ühtlasi aluseid. Ei saa lubada, et oleks nii mitu alust süüdlaste vastutusele võtmiseks, kui on eelarves peatükke. Härra riigikontrolör, kui hakkame sarnast teed käima, siis lubage küsida, kuhu meie nii välja jõuame? Selle asemel, et korda luua, loome korralageduse.

J. Voiman (stp): Härra riigikontrolör oma ettekandes nõuab, et maakonnad peaksid eriraamatud kõigi nende summade kohta, mis nad riigi poolt saavad, sisse seadma ja vastavalt oma raamatupidamist korraldama. (Riigikontrolör J. Zimmerman: Ei, ei, eriarved, mitte eriraamatud!) Teie nimetasite eriraamatuid, ja kui Teie nüüd oma sõnad tagasi võtate, mis Teie kõnetoolilt ütlesite, siis ei ole asi nii halb. Kuid vastasel korral ajaksime asjaajamise nii kaugele, et peaksime juurde võtma pooled kantsleiametnikud, ja asjaajamine muutuks keerulisemaks. Mina arvan aga, et meie sammume sinneraamadele, et asjaajamist lihtsustada. Härra riigikontrolör nõuab eriraamatute sissetulemist, siis tuleksid õpetajate palkade jaoks eriraamatud, samuti pensioni jaoks, teedekapitali jaoks ja veel terve rida teisi eriraamatuid.

M. Juhkam (tõer): Härrad Riigikogu liikmed! Mina olen arvamisel, et kindel kord ja summade arvestamine peab olema igal pool, olgu see riigi- või omavalitsuse asutustes. Arvan, et selles ei ole üldse lahkuminekuid. Vaatamata sellele pean ütleva, et härra Zimmerman'i parandus näib minule täiesti

vastuvõtmatu olema. Mitte ammu tähendas rkl. härra Rei, et meil tehakse Riigikogus sagedasti juhuslikke ja väga vähe läbikaalutuid ettepanekuid. Kui näidet tarvis, siis parem selleks on härra riigikontrolöri ettepanek. (Riigikontrolör J. Zimmerman: Rkl. Zimmerman?) Väga hea, ma vabandan. Maanteede seadust ei hakatud arutama täna ega eile, seda arutati omavalitsuse komisjonis umbes aasta, ja alles täna sai rkl. Zimmerman mahti küsimuse juurde asuda. Valitsuse ettepanekus puudus vastav paragrahv täiesti ja omavalitsuse komisjonis puudutati ka seda küsimust. Valitsuse esindaja vastas, et sarnast paragrahvi ei ole tarvis, sest seaduse § 61. annab teedeministeriumile kõik tarvilikud õigused. Paragrahv 61. teine lõige kõlab järgmiselt: „Teedeministeriumil on õigus maanteede ehitamise ja korrashoiu alal omavalitsustes revideerimisi toime panna, rahalisi ja tehnilisi andmeid, eelarveid ja aruandeid nõuda nende esitamiseks, samuti tööde väljaandmise lepingute sõlmimise ja nende täitmise üle tarvilikke määrusi välja anda“. (Riigikontrolör J. Zimmerman: Ja kui neid ei täideta, mis siis saab?) Mis siis saab, seda peate Teie, härra Zimmerman, teadma sama hästi kui mina. Kui Teie kõnelete, et keskvalitsus ei saa sundida omavalitsusi seadust täitma, siis on väga kurb, et niisugust juttu ajab riigikontrolör. (Vahelhüüded keskelt.)

Need, kes korda maksta ei ole pannud, need inimesed ei ole ministeriumides omal kohal. (Riigikontrolör J. Zimmerman: Näidake seda seadust.) Kaelakohtu seaduses leiate kõik, mis tarvis. (K. Tonkman, põl: Seal ei ole midagi omavalitsustest ette nähtud.) Mis ma Teiega, härra Tonkman, vaidlen selle üle, mille üle vaiolda ei maksa ja mis on päevaselge. Pean ütleva, et kui meil omavalitsustes ei ole täpselt seadusi täidetud, ma ei vannu, et seal kõik kõigeparemas korras on, siis just siit on antud halba eesmärki, just Tallinnas on seadust kõigepealt rikutud, ja see on andnud teistele hoogu. Ma tuletaksin ainult meelde Riigikohtu otsust metsade teekohustuse kohta. Millal see juba tehti ja kas on tänaseni seda keegi katsunudki täita? (Vahelhüüe paremalt poolt: Ei ole!) Ja sellest ei rääkinud rkl. Zimmerman midagi. Mul on see otsus olemas, ma võin selle ette lugeda. Niipea, kui see otsus tehti, oleks põllutööministerium pidanud vastavaid summasid võtma ja täitma ülesandeid, mis temale pandud. (K. Tonkman, põl: Väga rõõmustav, härra Juhkam, aga mis Teie eelarve-komisjonis rääkisite?) Mitte

midagi, ja sõnagi sellest, et ministeriumid ei pea täitma oma kohuseid.

Kuid jätame selle ja tuleme härra Zimmerman'i paragrahvi juurde. Paragrahv kõneleb asjadest, mis on täiesti enesestmõistetavad. Seal öeldakse, et tulevad pidada riigi summade kohta eriarved. See tähendab, et omavalitsustes peab olema raamatupidamine. Kuid kas meie kujutame omale ette omavalitsust, kellel ei ole raamatupidamist? See on niisama enesestmõistetav, nagu kõne... (Riigikontrolör J. Zimmerman: Seal hurjutati ju mind, et ma liiga palju nõuan).. et kiviteede ehitamisel ei tohi kivide alust täita saviga.

Ma ei hakka paragrahvi üksikasjaliselt analüüeerima, see võtaks liiga palju aega, ja mulle näib, et juba sellest näitest peaks Riigikogu liikmetel selge olema, et paragrahvi sel kujul vastu ei saa võtta.

Rkl. Zimmerman'i ettepaneku viimne lõige kõlab järgmiselt: „Süüdlaste isikute maksu-joetusel tasutakse need summad teedeministeriumi teedekapitalile maavalitsuse summadest.“

Seni on maksnud kord, et seaduserikkumisel vastutab kõigepealt asutus, ja asutus peab kulud ametnikkudelt sisse nõudma. Nüüd tahab härra Zimmerman maksta panna teise korra. Kui kuskil summasid on üle kulutatud... (Riigikontrolör J. Zimmerman: Mitte üle kulutatud, vaid teiseks otstarbeks kulutatud.)...või teiseks otstarbeks kulutatud, siis mitte maavalitsuselt ei nõuta raha sisse, mis loomulik oleks, vaid kõigepealt minnakse nõudma ametnikult või maavalitsuse liikmelt. (O. Tief, as: See on õige kord.) Küsimus aga, missugune maavalitsuse liige või ametnik siin vastutav, on vahel õige keeruline, sest kassa on ühine, kuigi igal summal oma eriarvepidamine. Aga oletame nüüd, et kuskil tõesti on raha teiseks otstarbeks kulutatud: Mitte maavalitsus ise ei ole kohustatud seda teedeministeriumile tasuma, vaid algab protsess ametnikuga, ja võime jõuda selle juurde, et uus maavalitsus astub ametisse ja temal ei ole selle ülekulutamisega mingit pistmist. Aga ta peab maksta nende ametnikkude eest, kes üle kulutanud, kuna riigi huvides loomulik oleks, et see maavalitsus, kelle ametnikkudesse asi puutub, peaks vastutama keskvalitsuse ees ja ise vaatama, kuidas ta raha kätte saab oma ametnikkudelt. Mis on maavalitsusel, kes seadust rikkunud ei ole, tegemist sellega, kui eelmine valitsus lasi oma ametnikud ülekäte minna. (K. Päts, põl: Kas maavalitsus või maavolikogu, mis summadest see maksta tuleb?) Siin räägitakse just maavalitsusest.

Aga ma tahaksin siiski veel puudutada üht väidet, mis vast kaaluvam eelmistest.

Kui komisjonis seaduseelnõu arutati, siis oli komisjonil tarvitada ka teiste riikide maanteede seadusi, niipalju, kui neid saadaval oli. Olid Soome ja Rootsi maanteede seadused, ja ma ei mäleta, missugused veel. Igatahes katsuti ära kasutada kõik kogemused, mis naabermaadelt saadi.

Meie teame, et maanteede korraldamise küsimus on akuutne igalpool. Ja päris selge on, et kui seaduse vastu võtame, et siis sellest ka meie naabrid huvitatud on, seadusest, mis ähvardanud meil isegi kriisi tuua. (K. Päts, põl: See on vast kõrvaline asi!) Jah, see on küll kõrvaline asi, aga kui ajakirjandus sellele niipalju ruumi jagab, siis usun, et see kindlasti huvitab ka meie naabreid.

Ja kujutage nüüd ette, kui meie niisuguse metsiku paragrahvi vastu võtaksime! (K. Tonkman, põl: See seadus on üldse metsik, see on orjaaja seadus!) Sellest järeldatakse, et meie omavalitsustel ei ole raamatupidamist ja meie inimesi peab igalpool vangirooduga ähvardama. See jätaks lõpmata halva mulje. Ja juba sellepärast, et meie oma naabrite ees ei tohi ennast naeruvääriliseks teha, ei või seda paragrahvi vastu võtta.

Kohtuminister T. Kalbus: Väga lugupeetud Riigikogu liikmed! Ma arvan, et see paragrahv, mille härra Zimmerman ette kandis, on igal juhtumisel väga segane, ja nimelt raske on see sellepärast, et on kaks küsimust ühte seotud, nimelt arve- ehk raamatupidamise küsimus vastutuse küsimusega. Seal on ette pandud, et võetakse vastutusele Kriminaalseaduse § 338. ja § 341. põhjal, s. o. võimuliialduse pärast. Need küsimused tuleksid lahus otsustada. Kui seda tahetakse teha, siis peaks kaks vastavat paragrahvi olema, üks arvepidamise küsimuse ja teine vastutuse küsimuse kohta.

Mis puutub vastutuse küsimusse, siis see paragrahv ei too midagi uut praegumaksvasse seadusse. Mida ütleb Kriminaalseaduse § 338? § 338 ütleb, et igauks, kes teeb mingisuguse toimingut, mis on seaduse vastu või temale antud korralduse vastu, teeb toimingut, mis loetakse võimuliialduseks. Siin määratakse missugune tegu on võimuliialdus, kuna § 341 määrab karistuse. Kui meie vaatame seda redaktsiooni, mille rkl. Zimmerman ette pannud, siis on see võimuliialdus. Maanteede seaduses on otsekohe öeldud, et neid summasid võib tarvitada maanteede parandamiste peale, ja kui nüüd mõni maakonnaavalitsus, maakonnaavalitsuse liige või ametnik tar-

vitab summat, mis on eelarve korras läbi läinud, teiseks otstarbeks, siis on ta kriminaal-süüteo toime pannud ja teda võib § 338. ja § 341. põhjal vastutusele võtta. Ja vastutusele-võtjad on meile ka teada. (Riigikontrolör J. Zimmerman: Keda tuleb vastutusele võtta?) Seda, kes on üleastumise toime pannud. (K. Tonkman, põl: Aga kui maa-avalitsuse komisjon otsustab asja, mis siis saab? — J. Sikkar, as: Ministeerium ei kinnita otsust.) Kes on võimuliialduse toime pannud, see on faktiküsimus. (K. Tonkman, põl: Aga härra kohtuminister, kus on öeldud... M. Juhkam, tõer; Mis Teie, härra kohtuminister, härra Tonkman'iga vaidlete, seal Teie jääte ikka alla.—Naer.) Ma arvan, et ei maksa üksikasjadesse minna. Härra Zimmerman'i ettepanek ei anna midagi juurde, vaid teeb asja veel segasemaks. Kui mõni maakonnaavalitsus teeb otsuse ja võtab mingisuguse summa koolimaja ehitamiseks, siis need inimesed, kes selle otsuse tegemisest osa võtnud, ka need kolm omavalitsuse liiget võetakse vastutusele. Võetakse vastutusele füüsilised isikud, ei võeta maakonnaavalitsus, vaid need isikud, kes selle ametialalise kuriteo on toime pannud. (Riigikontrolör J. Zimmerman: Siin on aktid, keegi ei võta vastutusele üle-kulutuse eest.) Vaadake, see on iseküsimus, kas on katsutud neid vastutusele võtta või mitte. Mina arvan, et igal juhtumisel, kui üks või teine ametnik on oma võimupiirist üle astunud, summasid kulutanud mitte seadusepärast, siis võib siseministeerium neid vastutusele võtta. Kas ta seda on teinud, see on iseküsimus. Sellepärast arvan mina, et selle kriminaalvastutuse toomine sellesse seadusse, kui see juba meil olemas ja kui tegelikult seda võimalik teha, ei ole ots-tarbekohane.

K. Tonkman (põl): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Rkl. Juhkam tõstis üles väga huvitava küsimuse ja tähendas, et juba 1925. aastal on Riigikohus otsustanud, et riik peab metsateed tegema, kuid seda otsust ei ole täidetud. See on hoopis teine küsimus, mis käesoleva küsimusega sugugi kokkukõlas ei ole. Ühelt poolt on Riigikohus otsustanud, et metsateede korrashoiu kohustuse peab riik kandma. Kuid selleks ei ole Riigikogu vastavaid summasid andnud, et neid kohustusi oleks võidud täita. (M. Juhkam, tõer: Neid ei ole küsitud.) Kas neid küsitud on või mitte, selle jätame praegu kõrvale. Käesoleva küsimusega on lugu nii, et seadusega määratakse summad kindlaks, mis maavalitsustele

antakse. Tähendab, ühelt poolt ei olnud raha, teiselt poolt — raha on. Siin on kaks küsimust, mis teineteisega kokkukõlas ei ole, siin on tegemist küsimusega, kus seadusega antud summade otstarbekohase kasutamise tegemist.

K. Päts (põl): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Ma arvan, et rkl. Zimmerman'i ettepanekul siiski väga häid tagajärgi on, kuigi see ettepanek, võib olla, läbi kukutatakse: see tõi päevakorra järele kord terava küsimuse vahekordadest omavalitsuse ja valitsuse vahel. Huvitaval viisil on sellese vahekorda siin mööda minnes palju rohkem selgust toodud, kui vast siis, kui küsimus oleks otsekohe lahendamisel olnud. Ma tuletan meelde, et ma tänavu eelarve puhul pikemalt selle küsimuse juures peatusin ja tähelepanu sellele juhtisin, et vahekord omavalitsuse ja valitsuse vahel ei vasta loogiliselt sellele, mis põhiseaduses ette nähtud. Täna tähendas ka riigikontrolör, kes küll Riigikogu liikmena ettepaneku tegi, sellele, et põhiseaduses meie omavalitsuseasutused esinevad kui valitsuseasutused. Kui aga omavalitsused teatavad valitsuse summad kätte saavad, siis on nad mitte kui riigi võimuorganid, niisuguse korra loonud, et nad nagu omavalitsuseasutused, kes ainult valitsuse järelevalve all asuvad ja kõik seaduslikud vormid täidavad, vabalt talitavad valitsuse käest saadud summadega. Valitsuseasutused ei ole muud abinõu leidnud, kui väga haledasisuliste protokollide vahetamise, ära näidates, et seal midagi hirmsat on sündinud, kuid selle vastu ette võtta midagi ei saa. Siin tähendati, et selleks oleksid võinud abinõud leiduda, kui ministeerium oleks tahtnud neid abinõusid kasutada ja inimesi vastutusele võtta. Mina pean tähendama, et see asi nii lihtne ei näi olema, kui ägedas sõnadevahetuses seda on ette kantud. Mina arvan, et siis tuleksid ja astuksid ette omavalitsuste kaitsjad, kes ütleksid, et valitsus käib omavalitsuste ametnikkudega ümber nagu liht riigiametnikkudega, ja mis jääks siis omavalitsuste autonoomias järele. Mulle näib, et igal omavalitsusel, kes seaduse piiridest astub üle praeguse seaduse juures, ka uue seaduse juures ikkagi võimalik on sellest mööda astuda. Kes keelab näiteks omavalitsustele ütlemine neid ülesandeid, mis nad peaksid tegema nende summadega, võtta oma summade peale. Omavalitsus teeb need tööd oma summadega ja riigi käest saadud raha jääks tal üle. See raha, mis sisse tuleb, sellele rahale ei panda märki peale, millest võiks aru saada, kas see raha riigi käest saadud või omavalitsuse oma on. Niisugusel korral jäävad summad üle ja kasutatakse teiseks otstarbeks. (J. Vain,

stp: Harilikult teedeministeerium nõuab, kui palju omavalitsus ise mak-
sab.) Teedeministeerium ei saa omavalitsusele ette kirjutada, et ta ei tohi seda oma rahast teha. (O. Gustavson, stp: Maavalitsused teevad eelarve järgi.) Nad teevad ka eelarve järgi. Muidugi ta teeb kõik, aga tal on teistsugused tööd ja ta tarvitab oma ja riigi käest saadud summad koos. Teedeministeeriumil ei oleks mingisugust õigust ka selle seaduse järgi omavalitsusi hakata vastutusele võtma. Teedeministeeriumile ei taheta anda suuremat õigust selle ametniku üle, kes omavalitsuse tegevuses juhiks peaks olema teedetegemise alal, teda tahetakse lubada ainult ametisse registreerida. Teedeminister ei peaks seda ametnikku ametisse kinnitama ja temal ei oleks võimalust selle ametniku omaduste üle otsustada, vaid temale antakse ametnik registreerimiseks, nii nagu linn registreerib surnuid, sündmusi ja mõnesuguseid kurbi nähtusi uulitsaelus. Sellega peab ministeerium valmis saama. Selles mõttes arvan mina, tuleks kõikide omavalitsuste võimupiiride juures peatuda, ja mina olen nendega ühes arvamises, et raske on seda teha praeguse seadusega, sest siis võtaksime ainult ühe osa omavalitsuse tegevusest erilise järelevalve alla, sest meie anname omavalitsustele ka palju riigikassast raha õppeasutuste ülalpidamiseks ja muudeks otstarveteks. Ka vahekorrad neil aladel peaksid ühise seadusega korraldatud olema. See vahekordade lahendamine peaks sündima ühise novelliga. Tingimata tarvilik on see, et valitsusevõimud, kelle käest omavalitsustele sajad miljonid aastas lähevad, võiksid kõrvalekaldumisi nende summade kasutamisel karmide abinõudega tagasi hoida. Peaksime kaalumisele võtma kord selle küsimuse selle täies ulatuses. Riigi summad, mis omavalitsuse kaudu lähevad teostamisele, kasvavad järjekindlalt, ja on loomulik, et siin võib ka kõrvaleastumisi ja kuritarvitusi ette tulla. Igatahes on see anekdootiline nähtus, mille riigikontrolör ette tõi. Selpuhul tuleb mul meelde nähtus Vene ajast, mille järgi keegi nurgaadvokaat saatnud igalepoole palvekirju, ja kui talt küsitud, miks ta seda teeb, siis vastanud ta, et ta ei tea kuhu saata, kui igalepoole saata, siis mõni ametikoht ikkagi õige on ja tarviliku otsuse teeb. Sarnane lugu näikse ka meil olema: ühe väikese üleastumise juures oleme sunnitud tutvustama kõiki ministeeriume väärnähtusega, mis omavalitsustes ette tulnud. (A. Oinas, stp: See on uus praksis. — Petseri asjas talitati palju kindlamalt, anti kohtu kätte.) Võib olla, on mõnes asjas teisiti talitatud. Igatahes on see küsimus suure tähtsusega,

selle peale peaks tähelepanu juhtima ja vahekorrad peaksid selged olema, ja kui kohane ei peaks olema seda küsimust mööda minnes praeguses seaduses parandada, siis peaks seda eriseadusega tegema.

Aruandja **J. Sikkar** (lõpusõna): Omavalitsuse komisjoni nimel ei saa ma rkl. Zimmerman'i ettepanekuga ühineda. Seda ettepanekut komisjonis ei arutatud. Peale selle näib see paragrahv otstarbetu olema, sest küsimus on lahendatud § 57., kus on ette nähtud, et maavolikogud ei või tarvitada summaseid teisteks otstarveteks, kui maanteede peale.

Juhataja **K. Einbund**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on uus § 58¹ tagasi lükatud.

§§ 59—61 võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

5. Sildade ja parvede tarvitamise eest võetavad maksud.

§ 59. Maavolikogul on õigus teedeministri nõusolekul maavalitsuse teedekapitali heaks maksu võtta:

1) ujuvate sildade ja parvede tarvitamise eest, kusjuures tariif maksuvõtmise kohal välja pannakse;

2) sildade ja parvede avamise eest veedüüriistade ja parvede läbilaskmiseks.

§ 60. Eelmises (§ 59) paragrahvis tähendatud maksudest on vabastatud riigiveod, veod teede ehitamiseks ja korrashoidmiseks, post, igasugused sõjaväe liikumised ja veod. Vabastamise alla ei kuulu riigi päralt ehk riigi kasutada olevad ärilise iseloomuga ettevõtete veod.

Jalakäijatelt võib maksu võtta ainult parvedel.

6. Tehniline organisatsioon ja järelevalve.

§ 61. Ülemjärelevalve kõikide maanteede üle kuulub teedeministeeriumile. Teedeministri heakskiitmist vajab ka üldine teedeehituse kava iga maa piiris, mis vähemalt ühe või enam aastate peale ette ära määrata tuleb.

Teedeministeeriumil on õigus maanteede ehitamise ja korrashoiu alal omavalitsustes revideerimisi toime panna, rahalisi ja tehnilisi andmeid, eelarveid ja aruandeid nõuda nende esitamiseks, samuti tööde väljaandmise lepingute sõlmimise ja nende täitmise üle tarvilikke määrusi välja anda.

J. Zimmerman (väljasp. rhm.): § 61. järgi on õigus teedeministeeriumil teid revideerida, kuid aruande kord ei ole kindel ja ei ole ette nähtud, et üle riigi kokkuvõtet tehakse ning et ka rahvaesindusele võidakse tarvilik aruanne ette panna või vähemalt selle üle kokkuvõtte, mis tehtud, sest eelarveid niikuinii Riigikogu ei saa, sest et omavalitsused oma eelarvete järgi talitavad. Vähemalt oleks tarvis, et teedeministeerium maavalitsustelt aruanded saab. Praegu neid ei saa. On saamata veel 1923. a. aruanne. Siis oleks tarvis, et teedeministeerium kokku võtaks, ja Vabariigi Valitsus aruande kinnitaks ja Riigikogule need eelarvelisadena teatavaks teeks. Sellega saaks Riigikogu ülevaate selle kohta, mis rahadega on tehtud. Sellepärast teen ma ettepaneku, sisse võtta § 61¹: „Omavalitsused esitavad teedeministeeriumile tehnilise ja rahalise aruande ühes tõendavate dokumentidega tööde kohta, mis tehtud nende poolt teedekapitalist või teedeministeeriumi eelarve järgi eriti määratud krediitidest eelmisel eelarve-aastal saadud summade arvel. Nimetatud aruanded pärast kontrollimist teedeministeeriumis esitatakse teedeministri poolt Vabariigi Valitsusele kinnitamiseks. Ühel ajal sellega saadab teedeministeerium aruande ühes tõendavate dokumentidega riigikontrollile revideerimiseks, kes tema kohta oma otsuse teatab Vabariigi Valitsusele enne aruande kinnitamist viimase poolt.

Aruannete vormid ja nende esitamise tähtajad määrab kindlaks teedeminister kokkuleppel rahaministri ja riigikontrolõriga.

Summad, mis Vabariigi Valitsuse poolt ebaõigelt kulutatuks“

Selle võtan ma tagasi, seega kõlaks minu ettepaneku viimne lõige järgmiselt: „Teedekapitalide eelarve ja aruande kohta on maksev kord, mis ette nähtud Riigi eelarve seaduse § 17.“

Minule on eraviisil vastu vaieldud, et ei ole võimalik maavalitsusel tõendavaid dokumente ära anda, kuid arvan, et see mingisugust takistust ei tee, kui omavalitsused on aruanded läbi vaadanud, ja maanõukogu need aruanded kinnitanud, siis on ükskõik, kus need tõendavad dokumendid ja kvitüürid seisavad, kas maavalitsuse arhiivis või saadetakse need teedeministeeriumile. See ei peaks mingisugust takistust maavalitsustele tegema. Samuti ei võiks teedeministeeriumilt takistusi olla neid aruandeid riigikontrolli saata.

Mis puutub riigikontrolli, siis ei saa arvata, et siin neid aruandeid saab tervelt läbi võtta, saab ainult üksikuid asju läbi vaadata ja üksikuid arve kontroleerida. Riigikontrolör avaldaks oma arvamise Vabariigi Valitsusele,

ja Vabariigi Valitsusel jääb võimalus seda arvamist arvesse võtta või mitte. Igatahes ütleb Vabariigi Valitsus nende kohta viimse sõna.

Siis on siin arusaamatus, et mispärast rkl. Zimmerman teeb ettepaneku ja mitte riigikontrolör. Seda sellepärast, et Riigikogu kodukorra järgi riigikontrolör üldse ettepanekuid teha ei saa, samuti seaduse juurde parandusi. Sellepärast teeb seda rkl. Zimmerman. Riigikontrolöril ei ole seda õigust.

J. Vain (stp): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Ma ei võtnud sõna selleks, et kuidagimoodi vastu vaielda praegutehitud ettepanekule. Märgiksin aga siiski, et raske on pikka paragrahvi üks kord kuulata ja otsekohe öelda, kuidas see seaduses teiste kõrvale kõlbaks, kuidas see neid ülesandeid lahendaks, mis tema peale pannakse. Ma käsitaksin üht hoopis uut küsimust. Siin tähendati, et omavalitsused on äärmiselt autonoomsed, et nende külge kellegi hammas ei hakka, ja et isegi katsutakse omavalitsusi sundida nende ülesannete täitmisele, mis riik vähegi nende peale paneb, kuna Riigikogus leiduda väga palju neid, kes omavalitsusi selles suhtes kaitsema hakkaksid. Ma juba tähendasin, et olen ka maavolikogu liige, aga antud korral tahaksin näidata, et senine võimupiiir omavalitsuste käes võiks halvasti välja kukkuda, nimelt teede suhtes. Toon näite, kus maavolikogu teedevõrku otsustades määras tee pikkusega 14 klm. Seal tuli kahe maakonna piir vastu. Kaks aastat kestsid läbirääkimised, et Järvamaa võtaks oma piirkonnas sama tee tegemisele. Kahe aasta kestel ei läinud see korda, ja selle tõttu tuli käia neil inimestel, kes elasid uuesti võrku võetud tee viimases otsas, pikemat teed, mis ühe-kahe aasta jooksul heaks ei saanud, kuna lühem ots seisis hoopis parandamata ja sellepärast muutus võimatuks. Kui kõike rajada heade lootuste peale ei saa, siis tarvitseb teedeministeriumil kontrollida eelarveid ja nõuda aruandeid ning mitte ainult kinnitada läbitõttatud kavu mitme aasta peale, vaid temal peab olema sõna öelda ka teedevõrgu kohta. Keskvalitsuse ülesanne on kokkukõlastada maakondade teedevõrke. (Vahelhüüded paremalt poolt.)

Olen sellel arvamisel, et omavalitsused, kes valitud on samade inimeste poolt, ei saa talitada uisa-päisa. Kui võetakse teatud ülesannete peale rahasid, siis on võimalik neid täita. (K. Päts, põl: Meil on näiteid, kus seda ka pole tehtud. Riigikontrolör J. Zimmerman'i vahelhüüe.)

Küll on vahest ette tulnud, et kui riigi summad kätte saadakse, kulutatakse seda raha teistel aladel. Kui aga omad summad

sisse tulevad, siis kasutatakse need jälle teede tegemiseks. Härra kontrolör ei öelnud, et aasta lõpul antud aruanded näitaksid, et riigilt saadud summad oleksid läinud teiste ülesannete peale.

M. Juhkam (töer): Härrad Riigikogu liikmed! Minule näib, kui rkl. Zimmerman'i poolt tehtud esimene paragrahv tagasi lükati, siis oleks pidanud selge olema, et tagasi lükatakse ka järgmine. (Vahelhüüe keskelt: Seal on hoopis iseasi.) Tuleme ka nende iseasjade juurde. Väited, mis esimese paragrahvi juures ette toodi, maksavad suurel määral ka selle paragrahvi juures. Kõigepealt, kui maanteede seadus tehakse aastakümneteks, siis küsiks minna, kas on otstarbekohane seadusse mahutada juhtnööre, kuidas aru antakse. Sisult ei ole see paragrahv midagi muud, kui aruande juhtnöörid.

Kui eelmises paragrahvis oli jutt maavalitsustest, siis siin räägitakse omavalitsustest. Järelkult peaks see paragrahv maksma kõigi omavalitsuste, see on linna-, valla- ja alevivalitsuste kohta.

Pean ütlema, et kahjuks härra Zimmerman ei ole oma mõtet lõpuni mõelnud. On ilmne, et need paragrahvid on tehtud veerandtunni jooksul. Kas on mõeldav, et umbes kolmkümmend maa- ja linnavalitsust ja ligikaudu 400 valla- ja alevivalitsust saadaksid oma teede aruanded riigikontrollile, ja et Vabariigi Valitsus hakkab neid kinnitama. (Riigikontrolör J. Zimmerman: Ei ole seda ka siin sugugi nõutud!) Aga just on nõutud. (Riigikontrolör J. Zimmerman: Teedeministeriumi saadetakse.) Mis teedeministerium siis nendega teeb? (Riigikontrolör J. Zimmerman: Teeb kokkuvõtte.) Kõigi nende omavalitsuste aruannete kohta? (Riigikontrolör J. Zimmerman: Üldise riikliku kokkuvõtte teeb.) Minu arvates ei ole seda tarvis. Kõigis muus suhetes teevad omavalitsused ise kokkuvõtted. Et aga teedeministerium hakkaks neljasaja valla- ja aleviomavalitsuse aruannete kokkuvõtet tegema, kui nad tuhat või kakstuhat marka on kulutanud sildade peale, ja et siis need kokkuvõtted kinnitab Vabariigi Valitsus, mis siis Vabariigi Valitsus Teie arvates õieti on?

Edasi öeldakse, et kui omavalitsused saadavad aruanded, siis saadavad nad ka ühtlasi rahalised dokumendid riigikontrolli. Aga minu teada ei saadud isegi Vene ajal niisugust korda maksma panna. See on tegelikult läbiviimatu. Sest kui näiteks maa-, linna- ja vallavalitsused hakkavad teid ehi-

tama nende summadega, mis nad saavad teedeministeeriumi või maavalitsuste teedekapitalist, siis teevad nad ometi väljapakumisi ja lepinguid. Kus aga hulk lepinguid, seal on ka kohtuprotsesse. Kohut käia ei saa aga dokumentideta. Ei ole üldse mõeldav, et üle riigi omavalitsuste dokumendid kogutakse teedeministeeriumi või riigikontrolli. Teame, kaua riigikontrollis asjad seisavad. Nii pealiskaudseks ja lihtsaks asja teha ei saa. Kõigil neil kaalutlustel arvan, et paragrahv vastuvõetav ei või olla.

J. Zimmerman (väljasp. rhm.): Kui soovitakse nende summade kohta üleriiklikku kokkuvõtet, siis ainuke võimalus selleks on, et andmed esitatakse ühte kohta, kus need ümber töötatakse, sest vastasel korral ei saa üleriiklikku aruannet kokku seada. Ja et teedeministeerium need välja töötab, peaks päris selge olema. Rkl. Juhkami arvamine, nagu oleks võimalik see, et Vabariigi Valitsus hakkab 2.000-margalisi arveid läbi vaatama, on põhjendamatu, sest Vabariigi Valitsus kinnitab väga palju eelarveid ja aruandeid, ilma peensustesse minemata, näiteks riigi tööstuse-ettevõtete eelarved. Mis puutub kohtuasjadesse, siis on neid dokumente alati võimalik saada ühelt kui teiselt asutuselt, sest ka riiklikud asutused käivad kohut.

Aruandja **J. Sikkar** (lõpusõna): Rkl. Zimmerman'i ettepanekuga ei saa ma omavalitsuse komisjoni nimel ühineda, sest see ettepanek ei ole komisjonis arutamisel olnud. Peale selle ei ole sellel ettepanekul mingisugust otstarvet, sest vastav küsimus on lahendatud § 61-ga, kus ka ette nähtud, et määrusi võib välja anda teedeministeerium eelarvete ja aruannete nõudmiseks, nende esitamiseks, samuti tööde väljaandmise lepingute sõlmimise ja nende täitmise üle.

Mis puutub rkl. Vainu küsimisse, kas teedeministeeriumil on võimalik mõju avaldada teedevõrgu ehitamise peale, siis § 5-das on ette nähtud need, kes teedevõrgu kindlaks määravad — I klassi teed määrab kindlaks Vabariigi Valitsus, II klassi teed — teedeminister, III klassi — maavalitsus. Peale selle öeldakse § 61-es otsekohe, et ülem järelevalve kõigi maanteede üle kuulub teedeministeeriumile. Teedeministri heakskiitmist vajab ka üldine teedehitamise kava iga maakonna piiris, mis vähemalt ühe või enam aasta peale ette määrata tuleb. Selle kava kinnitamisel võib teedeministeerium mõjuda, missuguseid teid ehitatakse ja missuguseid mitte.

Juhataja **K. Einbund**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on rkl. Zimmerman'i ettepanek tagasi lükatud.

Aruandja **J. Sikkar** (loeb):

§ 62. Maa- ja linnavalitsuste käes on kõikide teede, sildade ja parvede ehitamise ja korrashoiu korraldus ja otsekohene tehniline järelevalve.

Maavalitsuse teedekapitali arvel tehtavate tööde korraldava alalise organisatsiooni tehniliseks peajooks võib olla ainult vastava kõrgema tehnilise haridusega isik.

(Koosolekut hakkab juhutama abiesimees **R. Penno**.)

Teedeminister **A. Kerem**: Teen ettepaneku, käesoleva paragrahvi teine lõige järgmiselt redigeerida: „Maakonna teedekapitali arvel ülevalpeetav alaline tehniline organisatsioon kujundatakse Vabariigi Valitsuse poolt antud juhtnõõride alusel maavolikogu otsusel. Tehnilise organisatsiooni peajõu, maakonna inseneri, kinnitab ametisse teedeminister maavalitsuse ettepanekul.“ Seda järgmistel põhjustel: on soovitatav, et see organisatsioon, mis ülal peetakse teedekapitali arvel, oleks ühtlane üle terve maa, ja et selle organisatsiooni kujundamiseks antakse vastavalt ühtlased juhtnõõrid Vabariigi Valitsuse poolt. Ettepaneku teine pool näeb ette, et tehniline peajõud, kelle käes tehniline teedetegemise korraldus maakonnas, oleks usaldusemees maavalitsusele kui ka keskvalitsusele. Sellepärast ongi selle tehnilise jõu kinnitamine ette nähtud teedeministri poolt. Meil on sageli räägitud kokkuhoiust, lihtsustamisest — siin on kindlasti ühe sarnase asjategemist. Kui asja nõnda kujundada, et ainult maakonnal oleks maavalitsuse usaldusemees, siis tekib temale varem või hiljem kõrvale teine — keskvalitsuse usaldusemees, kes koha-peal hakkab järelevalvet teostama, kuidas tehniliselt tööd tehtud. Sarnase ühise usaldusemehe soetamine on teataval määral katse, kuid ma arvan, et katse ei äpardu. Muidugi peab sarnasel isikul nii ühelt kui ka teiselt poolt usaldus olema, ja seda tahab käesolev parandus kätte saada. (K. Päts, põl: Missugune see on?) „Tehnilise organisatsiooni peajõu, maakonna inseneri, kinnitab ametisse teedeminister maavalitsuse ettepanekul.“

Aruandja **J. Sikkar** (lõpusõna): Härra teedeministri ettepanekuga ei saa omavalitsuse komisjon ühineda. See ettepanek oli komisjonis arutamisel, kes leidis, et tehnilise peajõu kinnitamine on õieti maavalitsuse asi, ja seda

võtta teedeministeeriumi kätte oleks oma-valitsuste õiguste rikkumine. Sellepärast arvati, et seda ettepanekut vastu võtta ei saa, kuna teine ettepanek, mis näeb ette organisatsiooni määramise, komisjonis sarnasel kujul arutamisel ei olnud.

Juhataja **R. Penno**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on teedeministri parandus-ettepanek vastu võetud.

(Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 62 ühes parandusega vastu võetud.

§ 63 võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

§ 63. Maavalitsuste kohustuseks on eriti:

1) pidada maapiirides olevate klassiteede nimekirju, samuti ka teede kaarte teedeministeeriumi nõuete kohaselt;

2) ehitada ja korras hoida maapiirides teid, sildu ja parvi ühes päraldustega, mille kulud maa teedekapitalist või riigi poolt eriti selleks määratavatest summadest kaetakse;

3) muretseda ehitusmaterjale eelmises (2.) punktis ettenähtud ehitus- ja parandustöödeks;

4) valmistada ehitusprojekte, eelarveid ja aruandeid;

5) välja anda ehitus- ja parandustöid, summa suuruse peale vaatamata, ja teha sellekohaseid lepinguid;

6) jagada naturaalkohustuste alusel parandusele võetavaid teid käesolevale seadusele vastavalt valdade ja alevite vahel ja

7) teha tarvilikke korraldusi ja välja anda määrusi, teede, sildade ja parvede korrashoiu kohta, kokkukõlas käesoleva seadusega ja teedeministeeriumi määrustega.

Aruandja **J. Sikkar** (loeb):

§ 64. Järjekorralist teede revideerimist ja vastuvõtmist toimetab maavalitsus või tema poolt määratud teede revidendid.

Maavalitsustel on õigus III klassi teede revideerimist ja vastuvõtmist, samuti järelevalvet väljaspool klassi olevate avalikkude teede korrashoiu üle teha valdade ülesandeks, kes seda teostavad vallavanema, nende abide või vallavalitsuse poolt määratud teede revidentide läbi.

Teede korrashoiuks ja revideerimiseks tarvisminevad juhtnöörid annavad vastavad maavalitsused kokkukõlas teedeministri poolt antud määrustega.

J. Soots (põl): Selle paragrahvi tekst on puudulik, ja kui see sel kujul vastu võtta, siis võib see arusaamatusi tekitada. Eriparagrahvis on ette nähtud, kuidas revideerida ja kuidas võetakse vastu need teed, mida teede-

ministeerium mitte naturaalkohustuse korras on korda seadnud. Aga selle paragrahvi esimene lõige ei tee vahet nende teede vahel, mis naturaalkohustuse alusel korras peetakse, ja nende teede vahel, mis teedeministeerium laseb teedekapitali arvel teha. Sarnane vastuvõtmise ja revideerimise kord, nagu selles esimeses lõikes ette nähtud, on tõesti kohane ainult neile teedele, mis peetakse korras naturaalkohustuse korras. Mina arvan, et tarvis on seda paragrahvi parandada järgmiselt: esimeses lõikes pärast sõnu „revideerimist ja vastuvõtmist“ võtta sõnad „naturaalkohustuse korras korraspeetavatel teedel...“ Edasi on teises lõikes tarvis märkida, et see käib ainult erakulul ehitatavate ja korraspeetavate teede kohta. Sellepärast teen ettepaneku, teises lõikes kustutada sõnad „väljaspool klassi olevate“ ja pärast sõna „avalikkude“ võtta sõnad „erakulul ehitatavad ja korraspeetavad“. Nõnda käiks siis esimene lõige klassiteede kohta, mis naturaalkohustusega korras peetakse, ja teine lõige erakulul ehitatavate ja korrashoitavate teede kohta.

Aruandja **J. Sikkar** (lõpusõna): Oma-valitsuse komisjoni nimel ei saa kindral Soots'i ettepanekuga ühineda sellepärast, et see ettepanek selguse saamise mõttes selgust ei anna. Peale selle on käesolevas paragrahvis ette nähtud järjekorraline teede revideerimine ja teede vastuvõtmine, mida toimivad maavalitsus või tema poolt määratud revidendid. Kui parandus sisse võtta, et naturaalkohustuse alusel ja erakulul ehitatavate ja korraspeetavate teede revideerimist ja vastuvõtmist toimetatakse, ning maha kustutada „väljaspool klassi olevate“, siis pean tähendama, et peale nende on tarvis veel jalgteid revideerida ja teid, mis maavalitsus ise korras peab j.n.e. Selles mõttes ei saa rkl. Soots'i ettepaneku poolt olla.

Juhataja **R. Penno**: Rkl. Soots'ilt on ettepanek: § 64. esimeses lõikes pärast sõnu „revideerimist ja vastuvõtmist“ võtta sõnad „naturaalkohustuse korras korraspeetavatel teedel...“ ja 2.lõikes kustutada sõnad „väljaspool klassi olevate“ ja pärast sõna „avalikkude“ võtta sõnad „erakulul ehitatavad ja korraspeetavad“. (Hääletatakse.) Poolt on 16 häält, vastu — 29 häält, seega on rkl. Soots'i ettepanek tagasi lükatud.

(Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 64 vastu võetud.

§ 65 võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

§ 65. Teetegemise kohuslased, kes ei täida teede ja nende pärduste parandamist ja korrashoidu käesoleva seaduse nõuete ja tema põhjal antud määruste ja korralduste kohaselt või neid puudulikult täidavad, võetakse vastutusele vastavate seaduste alusel. Tõgemata jäetud tööd, määruste või korralduste vastaselt ehk puudulikult tehtud tööd lastakse maavalitsuse nõudmisel valla- või alevivalitsuse poolt teetegemise kohuslaste kulul ära teha, missugune kulu neilt vastuvaidlemata korras sisse nõutakse.

Aruandja **J. Sikkar** (loeb):

III. Erateed.

§ 66. Erateed teenivad üksikute isikute ja nende majapidamiste huvisid, näiteks teed põllule, karja- ja heinamaale j. n. e., samuti ka need avalikkudelt teedelt üksikute talude, elamute või ettevõtete juurde viivad kõrvalteed, mis üldhuvides ei ole tarvilikud.

Teedeminister **A. Kerem**: Austatud Riigikogu liikmed! Ma teen ettepaneku, see paragrahv välja jätta. See on selle tõttu sisse tulnud, et käesolev seaduseelnõu seisab kahest eelnõust koos, mis valitsuse poolt lahus esitatud. Ja kui nad lahus olid, siis oli tarvidus mõlemis seaduses tähendada, mis on erateed. Nüüd, kus need seadused liidetud, ei ole seda paragrahvi enam tarvis korrata. Neil põhjustel tuleb § 66 välja jätta.

Juhataja **R. Penno**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 66 tagasi lükatud.

§§ 67—77 võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

§ 67. Erateede avamine, korrashoid ja sulgumine oleneb maaomanikkude eneste vabast äranägemisest, nende poolt sõlmitud lepingutest või teistest neile kohuslikkudest eraõiguslikkudest aktidest.

§ 68. Erandina eelseisvast üldreeglit on kinnisvaraomanik või omanduseõiguse viisil valdaja, kellel selle korrapäraseks ja otstarbekohaseks kasutamiseks tarvisminev ühendus üksikute kinnisvarade osadega või avaliku teega oma maa kaudu teostatav ei ole, õigus- tatud nõudma tarviliku väljapääse-, juurdepääse- või ühendustee avamist oma kinnisvara heaks, kas alaliseks või perioodiliseks tarvitamiseks.

§ 69. Kui asjast huvitatud kinnisvara omanikud kokkuleppele ei jõua tee avamise, selle asetuse või ulatuse kohta, siis on teenõudjal

õigus paluda tee tarviduse kindlaksmääramist ning tee sunniviisil avamist. Sarnasel juhul võib kinnisvara, mille piirides tee avamist nõutakse, nõudjale kuuluva kinnisvara kasuks teeservituudiga koormata käesolevas seaduses ettenähtud korras.

§ 70. Tee avamiseks esitab tee nõudja palve sellele maavalitsusele, kelle maa piirides asub teega koormatav kinnisvara. Palves peab ära tähendatud olema kinnisvara, mille kasuks tee avamist nõutakse, samuti ka kinnisvara, mille piirides tee avamist nõutakse, kinnisvarade omanikkude või omanduseõiguse viisil kasutajate nimed, kellesse asi puutub ja nende asukoht, tee umbkaudne suun ja asjaolud, mis tee avamist põhjustavad.

§ 71. Tee tarviduse ja muude tee avamisega ühenduses seisvate asjaolude selgitamiseks pannakse kohapeal toime ülevaatus, milleks maavalitsus nimetab oma liikme või ametniku, temale abiks kutsudes maamõõtja maavalitsuse oma valikul.

§ 72. Ülevaatusse päeva määrab kindlaks ülevaatusse toimetaja. Ülevaatusse juurde kutsutakse kirjalikkude kutsetega ka kõik asjaosalised. Kutsed peavad vähemalt kaks nädalat enne ülevaatusse päeva välja saadetud olema.

§ 73. Asjaosaliste mitteilummine ülevaatusse läbiviimist ei takista, kuid ülevaataja võib tarviduse korral ülevaatusse edasi lükata. Kutsed teistkordsele ülevaatusse saadetakse välja asjaosaliste hiljemalt kaks nädalat enne tähtpäeva. Asjaosalistel on õigus ülevaatusse omal kulul asjatundjaid kutsuda.

§ 74. Ülevaatusse toimetaja, ära kuulates poolte ettepanekud, peab püüdma neid viia kokkuleppele, selleks tarbekorral omalt poolt ettepanekuid tehes.

§ 75. Ülevaataja peab üksikasjalikult välja selgitama selle kasu, mis tee avamise läbi sellele kinnisvarale tõusta võib, mille omanik tee avamist palub, samuti ka kahju, mis tee avamine teega koormatavale kinnisvarale võib tuua. Tarbekorral võib ta asjaosalistelt nõuda nende maakohtade kaartide ettepanemist, millesse asi puutub.

§ 76. Ülevaatusse kohta tehakse protokoll, milles peale ülevaatusse aja ja koha ning ülevaatusse osavõtnud isikute ära tähendatakse asjaosaliste ja asjatundjate seletused ning ülevaataja seisukoht järgmistes küsimustes:

1) kas on tee avamine tarvilik; jaataval korral

2) milline kinnisvara teeservituudiga koormata tuleb ning millise kinnisvara kasuks;

3) tee laiuse ning tee suuna ja asetuse kirjelduse kohta, ning

4) teecaluse maa-ala kasutamise eest makstava tasusumma kohta.

Peale selle võetakse protokollile poolte vahel saavutatud kokkulepped ja muud asjaolud ülevaataja äranägemise järgi. Protokollile kirjutab alla ülevaataja ja kohalviibivatest asjaosalistest ning asjatundjatest need, kes seda soovivad. Kui protokoll sisaldab asjaosaliste vahel saavutatud kokkuleppeid, siis peab see kõikide kokkuleppinute poolt alla kirjutatud olema.

§ 77. Ei jõua asjaosalised teeluse maa-ala kasutamise eest makstava tasu suhtes kokkuleppele, määrab tasusumma kindlaks ülevaataja, aluseks võttes teeluse maa aastase puhassisetuleku, sellele juurde arvates tasu kahju eest, mis maaomanikul veel tee läbiajamise tõttu kas alaliselt või ühekordselt tekib.

Tasu määratakse iga-aastaste maksude näol. Kuid teekasutaja võib sarnased aastamaksud lunastada ühekordse maksuga, kusjuures teeluse maa puhassisetulek kapitaliseeritakse 5 protsendiga ja sinna juurde arvatakse tasu muu kahju eest, mis tee läbiajamine sünnitab maaomanikule või omanduseõiguse viisil valdajale. (Hüüded: Lõpetada!)

Juhataja **R. Penno**: On ettepanek — lõpetada koosolek. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

Lõpetan Riigikogu koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 21.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu esimees **K. Einbund**.

Abiesimees **M. Martna**.

Abiesimees **R. Penno**.

Abisekretär **J. Piiskar**.